

Ahmed Ferid
Bistro more pobožnosti i suptilnosti
Prijevod: hfz. Hasan Popara

Izdavač
El-Kelimeh, Novi Pazar

Korektura
Ammar Muderizović

Za izdavača
Malik Nurović
Muzafera Nurović

Naslovna strana
Faris Bahor

Recenzija
dr. Šefik Kurdić

Štampa
Grafičar, Užice

Urednik i DTP
Senad Redžepović

Tiraž
300 primjeraka

Lektura
Aida Krzić
Sanela Misirlić

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

28-42

FERID, Ahmed

Bistro more pobožnosti i suptilnosti / Ahmed Ferid;
[prijevod Hasan Popara]. - Novi Pazar : El-Kelimeh,
2011 (Užice : Grafičar). -361 str. ; 21 cm

Prema predgovoru, ovo je 3. izd. - Tiraž 300.
-Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-7980-099-2

a) Исламска етика

COBISS.SR-ID 182809868

Ahmed Ferid

B I S T R O M O R E

POBOŽNOSTI I SUPTILNOSTI

Novi Pazar, 2011. godine

PREDGOVOR

*H*vala Allahu, Koji je i sa malo djela Svojih robova zadovoljan, Koji im je mnoge grijehе oprostio, obasuo ih Svojim blagodatima, Sebi propisao da će biti milostiv, i u Svojоj Knjizi odredio da je Njegova milost prije srdžbe. Kao dokaz pravednosti, sve Svoje robove pozvao je u Kuću mira (دار السلام), a samo one koje je iz Svoje milosti, dobrote i zadovoljstva htio uputio je na Pravi put i pomogao da uspiju. U tome je smisao pravednosti Silnog i Mudrog i to je milost kojom On, koga hoće, obasipa. Allah je, doista, Sveopći Dobročinitelj!

Kao sin Njegovog roba i ropkinje koji nijednog trena ne bi mogao bez Njegove dobrote i milosti i koji se, zahvaljujući Njegovom oprostу, nada da će postići Džennet i spasiti se džehennemске vatre, izjavljujem da nema boga do Jednog i Jedinog Allaha, koji nema nikakva sudruga i da je Muhammed Njegov rob, poslanik, vjerni dostavljač Objave i najodabraniji čovjek, koga je uzeo za prijatelja i, iz Svoje milosti, poslao svim svjetovima; kao uzor praktičarima, vodilju putnicima i dokaz svim robovima, sa zadatkom da u iman i Kuću mira poziva, ljude upućuje, Njegovu Knjigu čita i zadovoljstvu hita, dobro naređuje i зло zabranjuje. Svoje sljedbenike je iza sebe ostavio u, kao suzi čistoj vjeri, i na Pravome putu. Njegovi drugovi i sljedbenici nastavili su put njegovim stopama do džennetskih vrtova, dok su oni, kojima se nije sviđao, skrenuli na put Džehennema ... *da nevjernik ostane nevjernik poslije očigledna dokaza, i da vjernik ostane vjernik poslije očigledna dokaza, - a Allah, doista, sve čuje i sve zna.* (El-Enfal, 42) Neka Allah, Njegovi meleki, vjerovjesnici, poslanici i robovi - vjernici blagoslove Muhammeda, koji je vjerovao i robovao samo Jednom Allahu, nas podučio i da tako vjerujemo pozvao.

Pošto je našoj braći žednoj znanja - Allah ih počastio i pomogao - teško doći do priručnika koji metodički tretira pitanje čišćenja (duše) i profinjenja (srca) i koji bi, s jedne strane bio baziran na vjerodostojnoj tradiciji, a s druge strane prečišćen od mrlja i natruha, te kao takav poštedio čitanja promistički orjentirane literature, prepune nedosta-

taka i nevjerodostojnih predaja, uz pomoć i milost Uzvišenog Allaha, prihvatio sam se posla na sakupljanju materijala za ovu knjigu, prvenstveno se oslanjajući na literaturu najpoznatijih autoriteta u znanju i vjeri, koji su se, ugledajući se na naše časne pretke, istakli u poznavanju ove oblasti, kao što su: Imam Šemsuddin b. Kajjim el-Dževzijje, Allah mu se smilovao i zemlju mu učinio lahkom i uzoriti Imam Zejnuddin b. Redžeb el-Hanbeli, Allah ga, kako najljepše može biti, nagradio i sa vjerovjesnicima i šehidima nastanio. Knjigu sam nazvao *Bistrim morem pobožnosti i suptilnosti*, imenom koje pristaje imenovanom i riječima koje odgovaraju značenju. Ona je metodički priredena tako da sadržava najvjerodostojnije predaje i tumačenja najistaknutijih imama tradicije, Allah nas, zajedno s njima, sastavio u Kući čestitih i za ovo djelo nas poštudio od dvije stvari; licemjerstva i vatre džehennemske! Nadamo se da ćemo - zbog ljubavi prema njima i našeg slijedenja njihove prakse - u društvu zajedno biti, tim prije što u tevaturnoj predaji stoji: "Čovjek je sa onim koga voli" Knjiga je, zahvaljujući Allahu i Njegovoj milosti, zanimljiva za čitaoca, drug koji ne može dodijati, prijatelj koji ne može dosaditi, pokretač srca do određenog roka, vodilja duše u bliskost Vladara, Svetog, zbirka izvanrednih pouka i zrna bisera na skupocjenoj ogrlici, na kakve marljivi tražać za znanjem, možda, u drugim knjigama svojim, neće moći naići. Šta sam ovim postići htio, i sastavljanjem u knjigu želio, najbolje zna Allah koji je svjedok šta je na jeziku i srcu svakog Svog roba. Jedino On zna kakva je čija namjera i kakvu je nagradu zaslužio.

ISKRENOST I SLIJEĐENJE SUNNETA¹

Dva preduvjeta za valjanost djela

Uzvišeni Allah veli: *Onaj Koji je dao smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati.* (El-Mulk, 2) El-Fudajl b. Ijad kaže da to znači: “Koji od vas će biti iskreniji i ispravniji.” - pa su ga upitali: ‘Ebu Ali, kako to iskreniji i ispravniji?’ - na što je on odgovorio: “Ako djelo bude iskreno, a ne bude ispravno, neće biti primljeno, niti će biti primljeno ako bude ispravno, a ne bude iskreno, sve dok ne bude i iskreno i ispravno. Iskreno učinjeno djelo znači, učinjeno u ime Allaha, a ispravno, urađeno po sunnetu Allahovog Poslanika.” To je potvrdio citirajući riječi Uzvišenog: *Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga!* (El-Kehf, 110)

Uzvišeni, zatim, veli: *Ko je bolje vjere od onoga koji se iskreno preda Allahu, čineći još i dobra djela?* (En-Nisa’, 125). Iskreno se predati znači da namjera bude iskrena i djelo učinjeno u ime Allaha, a dobročinstvo (الأحسان) da je učinjeno po ugledu na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovu praksu.

Uzvišeni, također, veli: *I Mi ćemo pristupiti djelima njihovim koja su učinili i u prah i pepeo ih pretvoriti.* (El-Furkan, 23) Misli se na djela koja nisu učinjena po ugledu na sunnet Allahovog Poslanika, ili su učinjena u nečije drugo, a ne Allahovo ime.

Neko je od ranijih učenjaka rekao: “Nema ni jednog djela, makar bilo i neznatno, a da se za njega ne otvore dva deftera: “Zašto?” i

¹ انظر اغائة اللفهان لابن القيم و احياء علوم الدين للغزالي و جامع العلوم و الحكم لابن رجب و فتح الباري لابن حجر العسقلاني.

“Kako?”, tj. zašto si učinio i kako si učinio?” Prvo pitanje je, dakle, o motivu zašto se djelo učinilo; je li u cilju postizanja nekog uspjeha, ovosvjetskog interesa, u želji za ugledom među svijetom, iz bojazni od njegove kritike, pridobijanja simpatije voljenog i izbjegavanja mogućih neprijatnosti, ili je motiv bio izvršavanje obaveze roba prema Uzvišenom Gospodaru, u pokušaju da Mu se približi i Njegova naklonost zadobije?

Zapravo, pitanje je: Jesi li određeno djelo učinio radi svoga Gospodara, ili si ga učinio radi sebe i zato što se tebi tako prohtjelo?

Drugo pitanje se odnosi na ugledanje na Poslanika, s.a.v.s., u datoj vrsti ibadeta tj. da li je konkretno djelo Uzvišeni, preko Svoga Poslanika, propisao ili nije i da li je On sa njim zadovoljan ili nije?

Prema tome, prvo pitanje se tiče iskrenosti prema Allahu, a drugo ugledanja na Njegovog Poslanika, dvije stvari bez kojih Uzvišeni Allah neće primiti i u dobro upisati ni jedno djelo. Jedini način da se prvom uvjetu udovolji je da djelo, u ime Allaha, bude iskreno učinjeno, a drugom da bude učinjeno po uzoru na Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Iskrenost

Postoji nekoliko definicija iskrenosti. Jedni kažu: “Iskrenost znači očistiti namjeru za dobijanje Allahove, dž.š., milosti od bilo kakvih nedostataka.”

Drugi kažu: “Iskrenost znači u namjeri i dobrim djelima na umu imati samo Allaha, dž.š.”

Treći kažu: “Iskrenost je zaboravljanje na stvorenja usljed stalnog razmišljanja o Stvoritelju.”

Allah, dž.š., na više mjesta u Kur’anu, naređuje da se prema Njemu bude iskren:

A naredeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovjedaju. (El-Bejjine, 5)

Iskreno ispovjedanje vjere dug je (prema) Allahu! (Ez-Zumer, 3)

Ko žudi da od Gospodara svoga bude lijepo primljen, neka čini dobra djela i neka, klanjajući se Gospodaru svome, ne smatra Njemu ravnim nikoga! (El-Kehf, 110)

Od Ebu Umame, r.a., se prenosi da je rekao: “Jedan je čovjek došao i, tri puta ponovivši, upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: ‘Šta misliš, šta zaslužuje čovjek, koji tražeći nagradu i slavu, krene u rat?’ - Ništa on ne zaslužuje, - svaki put je odgovorio Allahov Poslanik, s.a.v.s., a zatim dodao: ‘Allah prima samo ona djela koja su iskreno, u Njegovo ime i radi Njegova zadovoljstva, učinjena.’”²

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je, također, rekao: “Srce vjernika ne mogu obmanuti tri stvari: iskreno, u ime Allaha učinjeno djelo, savjetovanje sa muslimanskim vođama i privrženost zajednici muslimana.”³ tj. sa ove tri stvari se prevaspitava srce. Zato se za onoga, ko na njima uspije izgraditi karakter, slobodno može reći da je svoje srce izliječio od sklonosti izdaji, pokvarenosti i zlu.

Čovjek se šejtana, po riječima Uzvišenog, može osloboditi jedino iskrenom predajom Allahu: *Osim među njima Tvojih robova iskrenih.* (El-Hidžr, 40)

Od jednog od dobrih ljudi se prenosi da je svojoj duši govorio: “Budi iskrena, spasit ćeš se!” Svaka duša i srce, manje ili više, skloni su ovosvjetskim nasladama. Kada ih se, u svome nastojanju, pokušaju domoći, njihova čistoća i iskrenost se pomute. Čovjek je po svojoj prirodi sklon uživanjima i povodljiv za svojim prohtjevima. Rijetko je koji njegov postupak, pa čak i obred, u potpunosti lišen želje da postigne neki od ovosvjetskih ciljeva. Zato je, s pravom, neko rekao: “Blago onome ko napravi i jedan korak, a da sa njim nije želio ništa drugo do Allahovo zadovoljstvo!”

Iskrenost je čišćenje srca od svih vrsta, krupnih i sitnih mrlja, sve dok u njemu ne ostane samo čista namjera postizanja Allahovog zadovoljstva i ne otklone se svi drugi motivi. Šejtan opsjeda čovjeka i kvari mu djela do te mjere da je čovjeku teško sačuvati makar ijedno ispravno. Zato je makar ijedno ispravno djelo nada da će čovjek biti spašen. Upitan: “Šta je nefsu najteže postići?” - Imam Sehl je odgovorio: “Iskrenost, jer njemu u iskrenosti nema mjesta.”

² رواه النسائي (٢٥/٦) الجهاد وقال الحافظ العراقي في تخريج الاحياء: و اسناده حسن (٢٨/٤) و قال المنذرى: اسناده جيد (٢٤/١) الترغيب و الترهيب.

³ رواه الترمذى (١٢٦/١٠) العلم باب ما جاء فى الحث على تبليغ السماع و قال: حديث حسن صحيح؛ و ابن ماجة (٨٤/١) المقدمة و الدارمى (٧٦/١) ، و البغوى فى شرح السنة (٢٣٦ /١) و صححه الحافظ ، و رواه أحمد (٨٠ ، ٨٢) و صححه الألبانى كذلك

Čovjeku je drago isticanje, hvalisanje i upravljanje. Sklon je lijenosti i besposlici. Čini mu se da je lijepo samo ono za čim žudi: žene, sinovi, gomile zlata i srebra, divni konji, stoka i usjevi. Najteže mu je postići da mu namjera prema Allahu, dž.š., bude čista i iskrena. Ejjub veli: "Iskrenost i čistoća namjere onima koji rade, teža je od svih poslova." Neko je drugi rekao: "Iskrenost, makar i jedan momenat, dovoljna je da se čovjek spasi za sva vremena, ali je iskrenost teško postići." Zato onaj ko želi biti iskren svoje srce mora očistiti od privrženosti prohtjevima, ispuniti ga ljubavi prema Allahu, dž.š., i svu brigu usmjeriti prema Onome svijetu. Takvoga ni kada jede, ni kada pije, ni kada kakvu drugu potrebu obavlja, iskrenost u namjeri i besprijeckornost u djelima, nikada ne napušta. Onima koji nisu takvi, osim u rijetkim izuzecima, vrata iskrenosti su zatvorena.

Onaj u čijem srcu prevlada ljubav prema Allahu, dž.š., i Onom svijetu i strogo vodi računa o svojim svakodnevnim djelima, stiče vrline iskrenosti, dok je od onoga koga zavedu ovosvjetske naslade, oholost i neodoljiva želja za prestižom, ukratko sve što je mimo Allaha, ona daleko, pa od njega ni ibadet poput namaza, posta i sl., zato što su neispravni, neće biti primljen.

Dakle, iskrenost je obuzdavanje naslada duše, prekidanje pohlepe za ovosvjetskim dobrima i posvećivanje Onome svijetu. Ako navedene vrline prevladaju srcem, iskrenosti je otvoren put. Koliko je samo djela oko kojih se namuči čovjek, misleći da su ona iskrena i u ime Allaha, a za njih se kasnije ispostavi suprotno i dokaže da se čovjek zavaravao. Tako se od nekog, ko je uvijek klanjao u prvom safu, prenosi da se postidio od svijeta kada je jednom prilikom zakasnio i stao da klanja u drugom safu. Tek tada je shvatio da su zanos i ushićenje koje je osjećao u srcu bili, ne zbog namaza, nego zbog želje da ga drugi vide u prvom safu. Teško je naći djelo da je od ovakvih i sličnih sitnica pošteđeno. Također, teško je naići na osobe, osim onih kojima se Allah smilovao, koje to kod sebe primijete.

Da stvar bude još gora, mnogi će, koji nisu vodili računa o iskrenosti, svoja djela za koja su mislili da su dobra, na Sudnjem danu zateći da su loša. Na takve se aludira u riječima Uzvišenog: *A Allah će ih kazniti kaznom kakvu nisu mogli ni slutiti i predočit će im se hrđava djela njihova koja su radili.* (Ez-Zumer, 47.-48) i *Reci: "Hoćete li da vam kažemo čija djela neće nikako priznata biti, čiji će trud u životu na*

ovom svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade?” (El-Kehf, 103-104)

El-Gazali u djelu *El-Ihja* o ovome, između ostalog, kaže: “Kroz argumente i praksu je nepobitno dokazano da se do prave sreće može doći jedino znanjem i ibadetom. Međutim, rad bez iskrene namjere je uzalud uloženi trud, a namjera bez iskrenosti puko samoljublje. Takav rad je jednak licemjerstvu i nepokornosti, a u praksi nepotvrđena iskrenost razasutoj prašini. Za svako nasumice učinjeno i mrljama poškrapano djelo, učinjeno mimo Allahove volje, Uzvišeni veli: *I Mi ćemo pristupiti djelima njihovim koja su učinili i u prah i pepeo ih pretvoriti.* (El-Furkan, 23)

Smisao namjere

Smisao namjere, ni u kom slučaju, nije da neko svojim jezikom samo mehanički izgovori: “نويت” / “ja odlučih”, nego duboki osjećaj koji u srce navire iz Allahovoga nadahnuća, što je - u zavisnosti od slučaja do slučaja i od jedne do druge osobe - nekome lakše, a nekome teže postići. Onome u čijem srcu preovladava osjećaj vjere - zato što je u osnovi, a otuda i pojedinostima, naklonjen dobru - u najviše slučajeva, neće biti teško da svoju namjeru usmjeri na dobra djela, dok će onome čije je srce sklono ovosvjetskim uživanjima biti krajnje teško da svoje namjere usmjeri na dobro, čak i u temeljnim, a da ne govorimo o sporednim pitanjima.

Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Djela se vrjednuju prema namjeri. Svakome pripada ono što je naumio. Ko hidžru učini radi Allaha i Njegovog Poslanika, hidžra mu je radi Allaha i Njegovog Poslanika, a ko hidžru učini radi dunjaluka koji će steći ili žene koju će oženiti, hidžra mu je zbog čega ju je učinio.”⁴

Od Šafije se, Allah mu se smilovao, prenosi da je rekao: “Poslanikove, s.a.v.s., riječi: ‘Djela se vrjednuju prema namjeri’ znače da je primanje dobrih djela, učinjenih po uzoru na Poslanikov sunnet, uvjetovano i sa prethodnom dobrom namjerom. U tom smislu Allahov Poslanik,

⁴ رواه البخاري (1/9) بدء الوحي ، و مسلم (13/53 ، 54) الإمارة ، و أبو داود (6/284 ، 285) الطلاق ، و النسائي (1/59،60) النية، قال ابن حجر رحمه الله : و قد تواتر النقل عن الأئمة في تعظيم قدر هذا الحديث و قال أبو عبد الله : ليس في أخبار النبي صلى الله عليه وسلم شيء أجمع و أغنى و أكثر فائدة من هذا الحديث. و قال ابن مهدي و الشافعي: انه ثلث العلم و قال الشافعي كذلك: يدخل في سبعين بابا.

s.a.v.s., je drugom prilikom rekao: 'Djela se vrjednuju prema njihovim završecima.'⁵ Ovo je jedno od općepoznatih pravila u islamu. Poslanikove, s.a.v.s., riječi: 'Svakome pripada ono što je naumio', nisu ponavljanje prethodnog pravila, već njegovo postavljanje novog da je nagrada za učinjeno dobro djelo adekvatna stepenu valjanosti namjere i uloženog truda. Njegove riječi: 'Ko hidžru učini radi Allaha i Njegovog Poslanika, hidžra mu je radi Allaha i Njegovog Poslanika, a ko hidžru učini radi dunjaluka koji će steći ili žene koju će oženiti, hidžra mu je zbog čega ju je učinio.' Ovako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., opisao djela koja po svojoj vanjskoj formi mogu imati jednak izgled, a po suštini varirati od valjanosti do nevaljanosti. Da bi srcima i jezicima omililo spominjanje Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je, u prvom dijelu hadisa o hidžri, doslovno dva puta spomenuo Allaha i Njegovog Poslanika, kako bi i na taj način ukazao na veličanstvenost namjere i djela koje iz takve namjere proizilazi, dok ih u drugom dijelu hadisa, iz prezira prema djelu koje proizilazi iz neiskrene namjere, uopće nije htio spomenuti ni miješati sa takvim namjerama."

Međutim, suštinu nepokornosti prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., ne mijenja čak ni dobronamjernost. Zato neznalica Poslanikove, s.a.v.s., riječi: "Djela se vrjednuju prema namjeri" ne smije krivo razumjeti i pomisliti da čin nepokornosti može postati činom pokornosti po namjeri. Prema tome, Poslanikove, s.a.v.s., riječi "Djela se vrjednuju prema namjeri" odnose se samo na ona djela koja su u okviru pokornosti i dozvoljenog (الطاعات و المباحات), a nikako i na one koji se tretiraju kao nepokornost (المعاصي), jer se i čin pokornosti sa zlonamjerom može pretvoriti u čin nepokornosti. Ovo zato što sastavljanje čina nepokornosti sa zlom namjerom, nepokornost čini još težim i opasnijim grijehom, za razliku od čina pokornosti u čijem preduvjetu valjanosti, u osnovi, leži dobronamjernost. Osnovni smisao valjane namjere je, dakle, da se njome želi izraziti služenje samo Allahu, dž.š., budući da bi čin pokornosti - ukoliko bi se njime željela postići uobraženost, automatski postao činom nepokornosti. Zato svako dobro djelo postaje još bolje sve što više iza njega stoji dobrih namjera. Što se tiče dozvoljenih (مباح) djela, ona moraju biti popraćena i dobrom namjerom, da bi postala dobrim djelima kojima

⁵ رواه البخارى (٣٣٠/١١) الرقاق، و أحمد (٣٣٥/٥).

se postiže Allahova milost i visoki stupnjevi.

Značaj namjere

Uzvišeni Allah veli: *Budi čvrsto uz one koji se Gospodaru svome mole ujutro i navečer u želji da naklonost Njegovu zasluže!* (El-Kehf, 28) Ovdje se pod željom misli na namjeru. Enes b. Malik prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada je krenuo u pohod na Tebuk, rekao: “U Medini ima takvih ljudi da mi nećemo nikakvu dolinu prevaliti, niti stupiti na kakvo mjesto koje će nevjernike naljutiti, niti kakav prilog dati ili kakvu nevolju od neprijatelja pretrpjeti, a da oni, iako su u Medini, neće sa nama biti.” - Kako to Allahov Poslaniče, kad nisu sa nama? - upitali su, pa im je odgovorio: “Oni imaju (opravdan) razlog što su izostali.”⁶ Iz hadisa se da razumjeti da će i oni što su bili ostali u Medini, zbog svoje dobre namjere, imati udjela u nagradi.

Neko je, od čestitih predaka, u tom smislu rekao: “Koliko je samo, naizgled malih djela, po svojoj namjeri veliko i koliko je samo, naizgled velikih djela, po svojoj namjeri, malo!”

Jahja b. Kesir je rekao: “Obratite pažnju na namjeru, jer je ona djelotvornija i od samog djela!”

Neko je drugi rekao: “Trgovina namjerama je trgovina učenih ljudi” želeći time reći da učenici ljudi najbolje znaju kako se saobraća sa Allahom, dž.š., i stiče najunosnija dobit. U činima pokornosti to se postiže tako što se jednom te istom djelu pristupi sa višestrukim lijepim namjerama, npr. da se pri odlasku u džamiju namjerava posjetiti Allahova kuća, klanjati namaz u džematu koji je dvadeset i sedam puta vrijedniji od namaza obavljenog pojedinačno, čuti savjet od učenih ljudi i uputiti drugoga na dobro, a odvratiti od onoga što ne valja, budući da ni sama džamija nije pošteđena neznalica koje ne znaju ni namaz, a kamoli šta drugo, obaviti kako valja. Pored navedenog, istovremeno se može imati u namjeri da se pomogne bratu u vjeri i za to zasluženi sevab zadržati za onaj svijet, te, od stida od Uzvišenog Allaha i strahopoštovanja prema Njemu, čvrsto odlučiti da ćemo ubuduće prestati sa činjenjem eventualnih grijeha. Prema tome, nema nijednog čina pokornosti, a da u sebi ne može imati više lijepih namjera.

⁶ رواه البخارى (٤٦/٦، ٤٧) الجهاد، و مسلم (٥٧/١٣) الامارة عن جابر و أبو داود (١٨٥/٧) الجهاد و أحمد

(١٠٣/٣)

Što se tiče dozvoljenih (مباح) djela, za njih se može reći da nema nijednog, a da uz prethodnu valjanu, jednu ili više namjera, neće biti upisan u dobro djelo. U tom smislu, neko je rekao: “Ja i kad sam u snu, računam na nagradu, kao i kad sam budan.” Drugi je, savjetujući svoje prijatelje, rekao: “Ne činite ništa bez prethodne lijepe namjere!”

Ukratko, i mubah djela, ukoliko se čine sa lijepom namjerom, onome ko ih čini mogu biti upisana u dobra djela. Tako je npr. korišćenje lijepih mirisa, radi uživanja u njima, dozvoljeno. Međutim, ukoliko se, pri korišćenju mirisa, ima i namjera ugledanja na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., to postaje dobro djelo. U suprotnom, ukoliko se time želi udvarati ženama - tuđinkama i plijeniti njihova srca, ili hvalisati se i pokazivati izobilje, onda to prelazi u čin nepokornosti. To znači da mubah čini sa lijepom namjerom postaju dobra, a sa lošom namjerom loša djela.

Sljedenje sunneta

Drugi uvjet za primanje djela je da ono bude u skladu sa Vjеровjesnikovom, s.a.v.s., praksom. U tom smislu Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko u ovu našu vjeru (od sebe) ubaci novotariju, neće mu biti primljena.” U Muslimovoj verziji ovog hadisa stoji da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko uradi nešto što u ovoj našoj vjeri nije propisano, neće mu biti prihvaćeno.”⁷ Ovaj hadis u sebi sadrži jedan od glavnih temelja islama. Naime, kao što je hadis: “Djela se vrjednuju prema namjerama”, mjerilo valjanosti djela po nutarnjem, tako je ovaj hadis mjerilo njihove valjanosti po vanjskom smislu. Kao što izvršitelj ni za jedno djelo, koje nije urađeno radi Allahovog zadovoljstva, neće imati nikakvu nagradu, tako će svako djelo, koje je učinjeno mimo Allahove i Poslanikove zapovjedi, biti odbijeno i vraćeno onome ko ga je učinio. Poslanikovim, s.a.v.s., riječima “što u našoj vjeri nije propisano”, aludira se da sva djela moraju biti u skladu sa odredbama vjerezakona (تحت أحكام الشريعة). To znači da vjerezakon regulira koja su djela naređena, a koja zabranjena. Zato

⁷ رواه البخاري (٣٠١/٥) الصلح، و مسلم (١٦/١٢) الأفضية و الرد هنا بمعنى المرود أى فهو باطل غير معتد به.

će onome ko radi po odredbama vjerezakona, djela biti primljena, a onome ko radi mimo njega, odbijena.

Zato je Poslanik, s.a.v.s., ljudima pokazao put koji trebaju slijediti, kako na Sudnjem danu ne bi bili oštećeni. Uzvišeni Allah veli: *Čiji će trud u životu na ovome svijetu uzaludan biti, a koji će misliti da je dobro ono što rade.* (El-Kehf, 104), dok u hadisu koji prenosi El-'Irbad b. Sarije stoji da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko od vas poživi, vidjet će do kakva će sve neslaganja doći. Grčevito se prihvatite i držite moje prakse (sunneta) i prakse pravednih vladara iza mene, koji su na Pravome putu! Čuvajte se novotarija (u vjeri), jer je svaka novotarija zabluda!"⁸

Ovo Poslanikovo, s.a.v.s., kazivanje šta će se, zbog brojnih neslaganja u mišljenjima oko temelja vjere i njihovih ogranaka, kako na jeziku, tako i u praksi i vjerovanju, poslije njega, među njegovim sljedbenicima, desiti, podudara se sa predajom koja se od njega prenosi da će se njegovi sljedbenici (ummet) podvojiti na sedamdeset i nekoliko frakcija, od kojih će sve osim jedne, tj. one koja bude slijedila njega i njegove ashabe, biti u Vatri. U ovom hadisu se naređuje da se, kada do podvojenosti i raskola dođe, pridržavamo njegovoga sunneta i sunneta pravednih vladara poslije njega. Sunnet je način slijeđenja i kao takav podrazumijeva ugledanje na Poslanika, s.a.v.s., i njegove pravedne nasljednike (خلفاؤه الراشدون) u vjerovanju, djelima i riječima. To je sunnet u punom smislu riječi. Zato su časni preci sunnetom imenovali samo ono što je podrazumijevalo sve navedeno. Poslanikove, s.a.v.s., riječi: "Grčevito se uhvatite i držite moje prakse!" izraz su čvrstog držanja za nju. Štaviše, ovdje je upotrijebljena riječ "النواجذ" / "zubima" kako bi potreba bila još snažnije izražena.

Njegove riječi: "Čuvajte se novotarija (u vjeri), jer je svaka novotarija zabluda!" su upozorenje sljedbenicima da se čuvaju opasnosti povodenja za novotarijama. To je još naglašenije u njegovim riječima: "Svaka novotarija je zabluda." Džabir prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., u hutbi učio: "Najbolje riječi su Allahova Knjiga, a najbolji put Muhammedov, s.a.v.s., put. Najgore stvari su novotarije (u vjeri), jer je

⁸ رواه أحمد (١٢٧/٤، ١٢٦)، و أبو داود (٣٥٩/١٢، ٣٦٠) السنة، و الترمذي (١٤٤/١٠) العلم و قال: هذا حديث حسن صحيح، و ابن ماجة (٤٣) المقدمة و الدارمي (٤٤، ٤٥/١) اتباع السنة و البغوى فى شرح السنة (٢٠٥/١) و قال: حديث حسن و صححه الألبانى فى الظلال.

svaka novotarija (u vjeri) zabluda.”⁹

Poslanikove, s.a.v.s., riječi: “Svaka novotarija je zabluda” imaju sveobuhvatno značenje i kao takve sve obuhvaćaju. I one su poput njegovih riječi: “Ko uradi nešto što u našoj vjeri nije propisano, neće mu biti prihvaćeno”¹⁰ jedan od glavnih temelja vjere. To znači da će svakome ko izmisli kakvu novotariju, koja u osnovi nema veze sa vjerom, a njoj je pokušao pripisati, pokušaj biti odbijen i njemu vraćen. Takav je u zabludi i vjera sa njim nema ništa, svejedno radilo se o ubjedenju, djelima ili riječima, vanjskim ili nutarnjim.

Što se tiče blagonaklonog stava časnih predaka u pogledu nekih novotarija, potrebno je naglasiti da se tu radi o aspektima zadiranja u polje jezičkog, a ne pravnog smisla. Takav je slučaj sa Omerovim, r.a., riječima: “Lijepe li novotarije!” kada je vidio da svijet u džematu, zajedno sa imamom, u džamiji klanja ramazansku noćnu nafilu (tj. teravih-namaz). Za ovakvu praksu, iako do tada nezabilježenu, ipak u vjeri postoji valjana osnova. Prvo, što je Vjerovjesnik, s.a.v.s., tako uporno podsticao i preporučivao teravih-namaz. U njegovo doba ljudi su u džamiji teravih-namaz klanjali u manjim grupama i pojedinačno. I on im je, sam, više noći, lično bio imam, ali je kasnije od toga odustao iz bojazni da im to ne bude propisano kao obaveza, pa da je ne mognu ispunjavati kako treba. Drugo, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je naredio da se slijedi praksa njegovih pravednih nasljednika, a njegovi pravedni nasljednici su to uveli.

Hafiz Ebu Ne‘im, vjerodostojnom predajom od Ibrahim b. Džunejda, navodi da je ovaj rekao: “Čuo sam kada je Šafija rekao: ‘Novotarija ima dvije vrste: pohvalnih i pokuđenih. Sve što je u duhu sunneta je pohvalno, a sve što se kosi sa sunnetom je pokuđeno’ i tada je kao dokaz naveo Omerove, r.a., riječi: ‘Lijepe li ove novotarije!’”

Ibn Redžeb, Allah mu se smilovao, kaže: “Ovim je Šafija, r.a., htio reći da je pokuđena novotarija ona koja u vjeri nema nikakve osnove na kojoj bi se temeljila, pa je u vjersko - pravnom smislu čista novotarija. S druge strane, pohvalna novotarija je ona koja je u skladu sa sunnetom, tj. koja u sunnetu ima osnovu na kojoj se temelji, pa je kao

⁹ رواه مسلم (١٥٣/٦) الجمعة: باب خطبته صلى الله عليه وسلم .

¹⁰ تقدم تخريجه هامش (١)

takva novotarija samo u jezičkom, a ne i u vjersko - pravnom smislu.”

U današnja vremena, kada je istinsko poznavanje shvaćanja naših predaka sve bljeđe, potrebno je tačno definirati šta se od svega ovoga od njih prenosi i povući paralelu između njihovih shvaćanja vjere i novotarija uvedenih poslije njih, kako bi se moglo precizno odrediti šta je sunnet, a šta novotarija. Od Ibn Mes‘uda se vjerodostojnom predajom prenosi da je rekao: “Još koliko danas osvićete, ispovijedajući pravu, izvornu vjeru. Ubuduće ćete i vi i drugi u nju uvoditi novotarije. Zato se, kada vidite kakvu novotariju, držite prvog perioda islama!” Ne treba zaboraviti da je ovo Ibn Mes‘ud rekao još u vrijeme pravednih vladara.

Ibn Humejd od Malika prenosi da je rekao: “Nijedne od ovih sekti nije bilo u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s., niti u vrijeme Ebu Bekra, Omera i Osmana.” Malik je ovim ciljao na zastranjenost u temeljnim shvaćanjima vjere, kakvu su ispoljavale haridžije, rafidije, murđžije i njima slične sekte, koje su muslimane proglašavale nevjernicima, dozvoljavale da se proljeva njihova krv i pljačka imetak, tvrdili da će u Vatri vječno boraviti vodeće ličnosti ovog ummeta proglašavajući ih razvratnicima, ili obrnuto, smatrajući da grijesi ne mogu nauditi vjernicima i da niko od monoteista neće ući u Vatru.

Uzvišeni Allah naređuje da se strogo slijedi sunnet Vjerovjesnika, s.a.v.s.:

Ono što vam Poslanik kao nagradu da to uzmite, a ono što vam zabrani okanite se! (El-Hašr, 7)

Kada Allah i Njegov Poslanik nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo po svome nahođenju postupati. A ko Allaha i Njegovu Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo s Pravoga puta.” (El-Ahzab, 36)

Naprotiv, slijedenje Vjerovjesnikova, s.a.v.s., sunneta Uzvišeni Allah je učinio znakom Svoje ljubavi prema onome ko to čini, pa veli:

Reci: “Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti!” (Ali Imran, 31)

Hasan el-Basri je rekao: “Neki ljudi su tvrdili da vole Uzvišenog Allaha, pa ih je On iskušao ovim ajetom: *Reci: “Ako Allaha volite, mene slijedite!”*”

Ez-Zuhri kaže: “Pridržavanje sunneta je spas, jer je sunnet kao što

je rekao Malik kao Nuhova lađa. Spasit će se ko se na nju ukrca, a propasti ko izostane.”

Od Sufjana se prenosi da je rekao: “Riječi bez djela se ne prihvaćaju. Riječi i djela nisu ispravni bez valjanog nijjeta, a ni sa nijjetom sve dok ne budu u skladu sa sunnetom.”

Ibn Ševzeb je rekao: “Allahova je blagodat da se mlad čovjek, kada se posveti Bogu, druži sa prijateljem koji se pridržava sunneta i na njega druge podstiče.”

El-Mu‘temir Ibn Sulejman je rekao: “Jednom prilikom sam potišten ušao kod svoga oca, pa me je upitao: ‘Šta ti je?’ - ‘Umro mi je prijatelj.’ - odgovorio sam, pa me je upitao: ‘Je li se pridržavao sunneta?’ ‘Jeste.’ - odgovorio sam, na što je on rekao: ‘Pa zar da ga žališ?’”

Od Sufjana se prenosi da je rekao: “Pomozite one koji se pridržavaju sunneta! To su garibi/stranci.”

O pokudenosti novotarija i onih koji ih uvode

Uzvišeni Allah veli:

I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kad su im već jasni dokazi došli, - njih čeka patnja velika; na Dan kada će neka lica pobijeljeti, a neka pocrnjeti. (Ali Imran, 105-106)

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Pobijeljet će lica zagovornika sunneta i sloge, a pocrnjeti lica onih koji unose novotarije i neslogu.”, dok Abdullah b. Omer, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Ko ne voli moj sunnet, nije moj.”

Od Ibn Mes‘uda, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ja ću se prvi od vas domoći džennetskog zdenca (الحوض). Nekim ljudima iza mene neće se dopustiti da pristupe, pa ću reći: ‘Gospodaru, oni su moji drugovi.’ - na što će mi se reći: ‘Ti ne znaš kakve su sve novotarije poslije tebe uvodili!’”¹¹ U hadisu koji navodi Irbad b. Sarija stoji da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “I čuvajte se novotarija, jer je svaka novotarija zabluda!”¹²

Od Abdullaha b. Mes‘uda, r.a., se prenosi da je rekao: “Dovoljno

¹¹ حديث صحيح رواه مالك في الموطأ (٢٨/١، ٢٩) الطهارة، و مسلم (١٣٩/٣) الطهارة و رواه البيهقي في شرح السنة (٣٢٢/١، ٣٢٣) الطهارة.

¹² تقدم تخريجه هامش (١٣).

vam je da (Poslanika) slijedite i u vjeru novotarije ne uvodite.”

A od Ejjuba es-Sihtijanija se prenosi da je rekao: “Što se više zagovornik novotarija u vjeri trudi, sve je dalje od Uzvišenog Allaha.”

Se‘id el-Kuvejri je pričao: “Sulejman et-Tejmi se razbolio i u svojoj bolesti počeo žestoko plakati, pa su ga upitali: ‘Zašto plačeš? Bojiš li se smrti?’ - Ne, odgovorio je - nego zato što sam se pozdravio sa kaderijom pored koga sam naišao, pa se bojim da me Gospodar za to ne bude pitao.” Od el-Fudajla se prenosi da je rekao: “Kada na putu vidiš čovjeka sklonog novotarijama, okreni drugim putem! Uzvišeni Allah ne prima djela onome ko uvodi novotarije, a onaj ko mu pomaže, pomaže rušenju islama.”

Neko će, možda, reći: “Hvališ sunnet, a kudiš novotariju. Šta je sunnet, a šta novotarija, kada danas svi koji slijede novotarije tvrde da slijede sunnet?”

Naš odgovor je da tradicija (sunnet) u jezičkom smislu znači: put, način i stil života. Bez sumnje, tradicionalisti koji se ugledaju i vjerno slijede praksu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovih drugova, r.a., istinski su sljedbenici sunneta. Oni su na putu na kome nema nikakvih novotarija, budući da su novotarije u vjeri uvedene poslije Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovih drugova, r.a.

Novotarija u vjeri (البدعة) izraz je za ono čega u vrijeme ashaba, r.a., nije bilo, nego je kasnije uvedeno. Zajednička karakteristika novotarija u vjeri je da se one, uglavnom, kose sa vjerozakonom i da iziskuju njegovo prakticiranje uz izvjesna dodavanja ili oduzimanja. Čak i u slučajevima kada se novotarije nisu kosile sa vjerozakonom, niti se nalagalo njihovo prakticiranje, ogromna većina časnih predaka ih je nerado prihvaćala. Oni su izbjegavali sve vrste novotarija, iako su neke bile dozvoljene, radi očuvanja osnovnog cilja, tj. slijedenja. Tako je Zejd b. Sabit, kada su mu rekli da sastavi Kur’an u jednu knjigu, upitao Ebu Bekra i Omera, r.a.: “Kako smijete činiti nešto što nije učinio Allahov Poslanik, s.a.v.s.?”¹³

Ebu el-Buhturi je pričao da je jedan čovjek rekao Abdullahu b. Mes‘udu kako se jedna grupa ljudi poslije akšam-namaza okuplja u džamiji i kako im jedan čovjek govori: “Proučite: ‘Allahu ekber!’ /

¹³ رواه البخارى (٣٤٤/٨) التفسير و رواه في فضائل القرآن، و الترمذى (٢٦٠/١١) التفسير.

'Allah je velik!', toliko i toliko puta, 'Subhanallahi!' / 'Allah je slav-ljen!', toliko i toliko puta i 'Elhamdu lillahi!' / 'Hvala Allahu!', toliko i toliko puta, pa je Abdullah rekao: 'Kada ih ponovo vidiš da to čine, dođi i javi mi da su se sastali!' Potom je ovaj došao, sjeo, i čuvši da su navedeno ponovo počeli izgovarati, ustao i otišao da kaže Ibn Mes'udu koji je po prirodi bio strog čovjek, pa je došao i rekao im: 'Ja sam Abdullah b. Mes'ud. Tako mi Allaha, mimo Koga drugog boga nema, to što činite je novotarija u vjeri, jer ste time htjeli dokazati da je bolje poznajete od Muhammedovih, s.a.v.s., drugova!' Na to je Omer b. 'Utbe rekao: 'Bože, oprost!', a Ibn Mes'ud dodao: 'Držite se Pravog puta i na njemu ustrajni budite, jer ćete, ako sa njega, desno ili lijevo skrenete, sigurno zalutati!'"¹⁴

Buharija i Muslim u svojim vjerodostojnim zbirkama hadisa od Sevbanu, r.a., prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Među mojim sljedbenicima će uvijek biti jedna grupa koja će podupirati Istinu od koje ih niko neće moći odvratiti i takvi će ostati sve dok nes dođe Allahova zapovijed."¹⁵

Ebu Šame prenosi da je čuo od Mubareka, a ovaj od Hasana el-Basrija da je rekao: "Tako mi Onoga, mimo Koga nema drugog boga, biti sljedbenik islamske tradicije znači biti između dvije krajnosti: pretjerivanja i izbjegavanja. Zato, Allah vam se smilovao, budite njeni ustrajni sljedbenici, jer je i među onima koji su prošli i među onima koji će doći, najmanje istinskih sljedbenika islamske tradicije. Oni nisu pristali ni uz rasipnike u njihovu rasipništvu, niti uz sljedbenike novotarija u njihovim novotarijama, već su ustrajno, sve dok se nisu sreli sa svojim Gospodarom, slijedili tradiciju. Takvi, ako Bog da, i vi budite!"

To su sljedbenici tradicije i konsenzusa (أهل السنة والجماعة); skup koji je bio i biće potpomognut sve do Smaka svijeta. Molimo Allaha da i mi od njih budemo i da nas, Svojom milošću i plemenitošću, proživi u njihovom društvu!

¹⁴ رواه الدارمي (٦٨/١) و صححه الألبانى .

¹⁵ رواه البخاري (٢٩٣/١٣) الاعتصام بالكتاب و السنة، و مسلم (٦٥/١٣) الإمارة.

ZNAČAJ ZNANJA I UČENJAKA

Uzvišeni Allah veli: *Allah svjedoči da nema drugog boga osim Njega, - a i meleki i učeni - , i da On postupa pravedno. - Nema boga osim Njega, Silnog i Mudrog!* (Ali Imran, 18) U ovom ajetu se sa više aspekata ističe značaj znanja i učenih ljudi:

1. U njemu su učeni, mimo sve ostale ljude, uzeti kao svjedoci.
2. U njemu je svjedočenje učenih ljudi navedeno zajedno sa svjedočenjem Uzvišenog Allaha i Njegovih meleka.
3. To što ih je Uzvišeni Allah naveo kao svjedoke, garancija je njihovog poštenja i pravednosti, jer Allah od Svojih robova za svjedoke uzima samo pravedne. U tom smislu, u poznatoj predaji, stoji da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ovo će znanje u svakoj generaciji prenositi najpravedniji. Oni će iz njega uklanjati iskrivljavanja ekstremista, prisvajanja lažova i tumačenja neznalica.”¹⁶
4. Uzvišeni je učene uzeo za svjedoke u najuzvišenijoj, najvećoj i najozbiljnijoj stvari - svjedočenju da nema boga osim Allaha. Drugim riječima, Uzvišeni je za najvažniju stvar, kao svjedoke, uzeo najodabranija stvorenja.

Da je znanje toliko odabrano dokaz je i Allahova zapovijed Svome Vjerovjesniku, s.a.v.s., da od Njega traži da mu ga poveća: *I ne žuri s čitanjem Kur’ana prije nego što ti se objavljivanje njegovo ne završi, i reci: “Gospodaru moj, Ti znanje moje proširi!”* (Ta-ha, 114) Dakle, znanju je dovoljna čast to što je Allah Svome Vjerovjesniku zapovijedio da Ga moli da mu ga proširi.

O vrijednosti znanja, značaju njegova stjecanja i odabranosti uče-

¹⁶ رواه الخطيب في شرف أصحاب الحديث عن أبي هريرة و أسامة بن زيد و إبراهيم بن عبد الرحمن العذري و حكى تصحيح الامام أحمد له (٢٩) ، و قال الألباني : ثم ان الحديث مرسل لكن قد روى موصولا عن طريق جماعة من الصحابة و صحح بعض طرقه الحافظ العالني - مشكاة المصابيح ٢٤٨ .

nih ljudi, govore i sljedeći dokazi:

* Govoreći o tome koliko je kod Njega visok stupanj vjernika i učenih ljudi Uzvišeni veli: *O vjernici, kada vam se kaže: "Načinite mjesta drugima tamo gdje se sjedi" - vi načinite, pa će i vama Allah mjesto načiniti; a kad vam se rekne: "Dignite se" - vi se dignite, i Allah će na visoke stepene uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje. - A Allah dobro zna ono što radite.* (El-Mudžadele, 11)

* Govoreći o bogobožnosti Svojih robova, Uzvišeni Allah među njima posebno ističe učene, pa veli: *A Allaha se boje od robova Njegovih - učeni. Allah je, doista, silan i On prašta.* (Fatir, 28). Ibn Mes'ud, r.a., je rekao: "Dovoljan znak bogobožnosti je znanje, a dovoljan znak uobraženosti neznanje." Dakle, znanje je strahopoštovanje pred Uzvišenim Allahom, a učen čovjek onaj koji se Allaha boji. Tako je eš-Ša'bi, kada mu je neko rekao: "O učeni!", odgovorio: "Učen je onaj ko se Allaha boji."

Uzvišeni Allah potvrđuje da je onima kojima je dao znanje, dao, zaista, veliko dobro, pa veli: *On daruje znanje onome kome hoće, a onaj kome je znanje darovano - darovan je blagom neizmjernim.* (El-Bekare, 269) Ibn Kutejbe i većina islamskih učenjaka veli: "Da je mudrost stajanje na stranu istine i rad po tome tj. da je mudrost korisno znanje i časna djela."

* Uzvišeni Allah je ulov neukog psa učinio običnom strvinom koju je zabranjeno (haram) jesti, dok je ulov obučenog psa za lov, iz počasti prema znanju, dozvolio jesti: *Pitaju te šta im se dozvoljava. Reci: "Dozvoljavaju vam se lijepa jela i ono što vam ulove životinje koje ste lovu podučili, onako kako je Allah vas naučio. Jedite ono što vam one uhvate i spominjite Allahovo ime pri tome, i bojte se Allaha, jer Allah, doista, brzo sviđa račune."* (El-Ma'ide, 4) Prema tome, da nije vrline znanja i učenja i počasti koja im se ukazuje, ne bi bilo razlike ni između ulova neuka i podučena psa.

* Uzvišeni Allah dalje veli: *Svi vjernici ne treba da idu u boj. Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se upute u vjerske nauke i neka opominju narod svoj da mu se vrate, da bi se Allaha bojali!* (Et-Tevebe, 122) Većina učenjaka citirani kur'anski ajet razumije u smislu: svi vjernici ne trebaju ići u borbu, već se jedni trebaju posvetiti borbi, a drugi ostati kod kuće i posvetiti se izučavanju vjerskih znanosti, tako da mogu ove, kada se vrate iz borbe, podučiti šta je sve

Allah objavio, šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno.

* Buharija i Muslim u svojim zbirkama vjerodostojnih hadisa bilježe i hadis koji prenosi Mu'aviya, r.a., u kome stoji: "Čuo sam da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Kome Allah hoće dobro, učini ga razboritim u vjeri.'¹⁷ Iz hadisa se, kako je izgovoren, doslovno da razumjeti: kome Allah hoće dobro, da mu razboritost u vjeri, a kome neće dobro ne da mu razboritost u vjeri. U tom smislu Imam Ahmed veli: "Ljudima je potrebnije znanje nego hrana i piće, jer im hrana i piće zatrebaju jednom ili dvaput na dan, a znanje koliko puta udahnu i izdahnu."

* Buharija i Muslim u svojim zbirkama vjerodostojnih hadisa, također, navode i hadis koji prenosi Ibn Mes'ud, r.a., u kome stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zavidjeti se može samo dvojici: čovjeku kome je Allah dao imetak pa ga troši gdje treba i čovjeku kome je Allah dao mudrost pa po njoj sudi i njoj druge podučava."¹⁸ Ovim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao do znanja da niko nikome ne smije zavidjeti, tj. željeti da bude u tuđem položaju, izuzev u jednom od dva navedena slučaja, gdje se drugi koristi svojim znanjem ili imetkom. Mimo ova dva slučaja, zbog neuporedivo manje koristi prema drugima, nikome nije dozvoljeno zavidjeti.

* U *Sunenu* i *Musnedu* se navodi hadis koji pripovijeda Safvan b. 'Usal u kome stoji: "Rekao sam: 'Allahov Poslaniče, došao sam u potrazi za znanjem' - pa mi je odgovorio: 'Dobro došao, tražitelju znanja! Onoga ko traži znanje, iz ljubavi prema onome što traži, okružuju meleki, svojim krilima mu prave hlad i uzdižu do nama najbližeg neba.'¹⁹ Zatim spominje hadis o potiranju po obući. Ebu Abdullah el-Hakim kaže da mu je sened vjerodostojan, a Ibn Abdullberr da is-

¹⁷ رواه البخارى (١٦٤/١) العلم ، و مسلم (٦٧/١٣) الامارة ، و رواه الترمذى (١١٤/١٠) عن ابن عباس و قال: حديث حسن صحيح. و قال ابن الأثير في الجامع: الفقه الفهم و الدراية و العلم في الأصل، و قد جعله العرف بعد الشريعة.

¹⁸ رواه البخارى (١٦٥/١) العلم ، و مسلم (٩٧/٦ ، ٩٨) صلاة المسافرين عن عبد الله بن مسعود. و رواه الترمذى (١٢١/٨) أبواب البر و الصلة عن الزهرى عن أبيه قال: هذا حديث حسن صحيح. و قال الحافظ فى الفتح: قوله: "لا حسد" أى لا رخصة فى الحسد الا فى خصلتين او لا يحسن الحسد ان حسن ، او أطلق الحسد مبالغة فى الحث على تحصيل الخصلتين .

¹⁹ رواه أحمد و الطبرانى باسناد جيد واللفظ له و ابن حبان فى صحيحه و الحاكم و قال: صحيح الاسناد. و روى ابن ماجه نحوه باختصار و حسنه الألبانى - صحيح الترغيب (٣٤/١).

punjava uvjete sahih, hasen, sabit, mahfuz i merfu' hadisa. U drugoj verziji ovog hadisa koji navode Ebu Davud i Tirmizi, stoji da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Meleki sa zadovoljstvom prostiru svoja krila onome ko traži znanje."²⁰ U prvom hadisu se govori da onoga ko traži znanje, do nama najbližeg neba, okružuju meleki, a u drugom da mu prostiru svoja krila. Prostiranje krila znak je skromnosti, uvažavanja i veličanja, a natkrivanje krilima znak čuvanja i zaštite. Prema tome, oba hadisa sadrže veličanje, slavljenje, okupljanje, ljubav, zaštitu i čuvanje, koje prema onome ko traži znanje, pokazuju meleki. Da nema ništa drugo, onome ko traži znanje, ovo bi bilo dovoljno kao čast i ugled.

* Od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko krene putem traženja znanja, Allah će mu olakšati put do Dženneta."²¹ Ovdje se vjerovjerno i sudbina nadopunjuju da nagrada odgovara vrsti djela, pa uvijek, kada se potraži put za oživljavanje srca i spas od propasti, Allah da i način da se to i postigne.

* Muslim preko Ebu Hurejre, r.a., bilježi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Kada čovjek umre, njegova se djela prekidaju, osim u tri slučaja: ako iza sebe ostavi dobro djelo koje traje, znanje kojim će se drugi koristiti i čestito dijete koje će se za njega moliti."²² Ovo najbolje pokazuje koliki se značaj i čast pridaju znanju i koliko su obilni njegovi plodovi, jer sevabi za njega teku, i poslije čovjekove smrti, sve dok se njime drugi koriste. Tako sevabi od njegovih djela, kao da je još živ, i dalje teku, isto kao što teku spomen i sjećanje na njega, a oni su kao drugi život.

* Imam Ahmed, Tirmizi i Hakim od Ebu Kebeše el-Enmarija, kao vjerodostojan hadis, bilježe da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

²⁰ رواه أبو داود (٧٢،٧٣/١٠) العلم، و الترمذى (١٥٤،١٥٥/١٠) أبواب العلم. و قال الترمذى: و لا يعرف هذا الحديث الا من حديث عاصم بن حيوة و ليس هو عندى بمتصل. و رواه أيضا ابن ماجة (٢٢٣) و حسنه الألبانى فى صحيح الترغيب (٣٣/١) و الأرنؤوط فى تحقيق الجامع (٦/٨).

²¹ رواه مسلم (١٢،٢٢/١٧) الذكر و الدعاء ، و الترمذى (١١٥/١٠) أبواب العلم و قال: هذا حديث حسن، و أبو داود (٧٣/١٠) العلم ، و ابن ماجة (٢٢٥) المقدمة.

²² رواه مسلم (٨٥/١١) الوصية ، و أبو داود (٦٨/٨) الوصايا ، و الترمذى (١٤٤/١٦) الأحكام و قال: حسن صحيح ، و النسائى (٢٥١/٦) الوصايا. قال الشيخ ولى الدين : انما اجدى على هؤلاء الثلاثة الثواب بعد موتهم لوجود ثمرة أعمالهم بعد موتهم كما كانت موجودة فى حياتهم و الصدقة الجارية حملت على الوقف.

“Udio u ovom svijetu imaju četvorica:

- Čovjek kome je Allah dao imetak i znanje, pa se imetkom zalaže kod svoga Gospodara, pomaže rodbinu i zna kako će ispuniti obaveze prema Allahu. Takav je kod Allaha na najboljem položaju.

- Čovjek kome je Allah dao znanje, a nije imetak, pa kaže: 'Da imam imetka sa njim bih postupao kao što postupa taj i taj.' Takav je po namjeri kao prvi, pa im je i nagrada ista.

- Čovjek kome je Allah dao imetak, a nije znanje, pa nepromišljeno postupa sa svojim imetkom, njime se ne zalaže kod svoga Gospodara, ne pomaže rodbinu i ne zna kako će ispuniti obaveze prema Allahu. Takav je kod Allaha na najgorem položaju.

- Čovjek kome Allah nije dao ni imetka ni znanja, pa kaže: 'Da imam imetka sa njim bi postupao kao što postupa taj i taj.' Takav je po namjeri kao prethodni, pa im je i odgovornost ista.”²³

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je, dakle, ljude na ovom svijetu podijelio na četiri vrste. Najbolja je ona kojoj je Allah dao i znanje i imetak, pa svojim znanjem i imetkom koristi drugima. Iza nje po položaju - iako su po nagradi iste - dolazi ona kojoj je Allah dao znanje, a nije imetak. Ovo zato što su po namjeri isti. Na trećem mjestu je ona kojoj je dat imetak, a nije i znanje, a na četvrtom ona kojoj nisu dati ni imetak ni znanje, ali bi po namjeri, da joj je kojim slučajem dat, imetak trošila u nepokornosti prema Allahu. Time se, u potpunosti, za sreću ima zahvaliti znanju i onome što ono nalaže, a za nesreću kriviti neznanje i ono što iz njega proizilazi.

❖ Kesir b. Kajs pripovijeda: “Sjedio sam sa Ebu ed-Derdaom u džamiji u Damasku kada je jedan čovjek došao i rekao: ‘O Ebu Derda, došao sam iz grada Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Nisam došao ni iz kakve (druge) potrebe nego da od tebe šta naučim, pa mu je ovaj rekao: ‘Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je rekao: ‘Ko krene putem u potrazi za znanjem, Allah će ga okrenuti putem koji vodi u Džennet. Meleki, iz zadovoljstva, prema onome ko traži znanje prostiru svoja krila. Za učenjaka oprost moli sve što je na nebesima i Zemlji, čak i ribe u vodi. Učenjak je istaknutiji od pobožnjaka kao što je pun Mjesec istaknutiji od zvijezda. Učenjaci su nasljednici vjerovjesnika, a vjero-

²³ رواه الترمذی (۱۹۹/۹، ۲۰۰) أبواب الزهد و قال: حسن صحيح، و رواه أحمد (۲۳۰/۴، ۲۳۱)،

و ابن ماجة (۴۲۲۸) الزهد و صححه الألبانی

vjesnici u naslijeđe nisu ostavili ni zlatnika ni srebrenjaka, nego znanje. Zato je onaj ko njega naslijedi, naslijedio veliku sreću.”²⁴

* Kumejl b. Zijad en-Neha’i pripovijeda: “Jednom prilikom me je Ali b. Ebu Talib, r.a., uzeo za ruku i poveo prema pustinji (تاجبانة). Kada je izašao u pustinju, duboko je uzdahnuo i rekao mi: Kumejl b. Zijade, srca su posude. Najbolja su ona u koja najviše može stati. Zapamti što ću ti reći! Tri su vrste ljudi: učenjak pronikao u vjerske znanosti, učenik koji traga za putem spasa i pokvareni ološ koji se povodi za svim i svakim i povinuje svakom vjetru koji puhne. Ove posljednje niti je obasjalo svjetlo znanja, niti su se oslonili na koga snažnog. Znanje je bolje od imetka. Znanje čuva tebe, a ti čuvaš imetak. Sve što se više troši (a po drugoj verziji: “primjenjuje”), znanja je sve više, a imetka sve manje. Znanje je sudija, a imetak osuđenik. Ljubav prema znanju je vjera koja se ispovijeda. Znanje učenjaku omogućava da mu se, još u životu, drugi pokoravaju i da ga poslije smrti lijepim spominju, za razliku od imetka, čija djelotvornost prestaje, čim ga nestane. Čuvari imetka umiru još dok su živi, a učenjaci ostaju dok je vijeka i vremena, oči ih ne vide, ali se njihove izreke u srcima nose. Evo, ovdje je znanje (pokazavši rukom na svoja prsa). Da sam bar našao nekoga kome bih ga pokazao i prenio, nego sam našao: ili oštroumna koji brzo shvaća, ali je nepouzdan, jer vjeru zloupotrebljava za sticanje dunjaluka, zaklanja se iza Allahovih dokaza protiv Njegovih prijatelja i služi Allahovim blagodatima u uznemiravanju Njegovih robova; ili na riječima predana onima koji su na strani istine, ali pri sebi nema bistrine i pronicljivosti, pa mu, i zbog najmanje sumnje, u srcu ponikne podozrenje, tako da ni jedan od ove dvojice nije podoban (da ponese znanje); ili odana naslađivanju i prepuštena strastima i uživanju; ili zavedena skupljanjem i gomilanjem imetka, te ni oni nisu dostojni da pozivaju u vjeru, jer su najslabiji stoci na paši. Zato i znanje umire, sa smrću onih koji ga nose.”²⁵

Ovakva podjela ljudi, kakvu je napravio vladar pravovjernih, potpuno je ispravna i precizna, jer nema nijednog čovjeka, čak ni sa savršenim razumom ili pošteđenog mahana, a da ne pripada nekoj od navedenih vrsta. Prema tome, svaki je čovjek ili učenjak, ili učenik, ili nehajnik koji niti zna, niti znanje traži.

²⁴ تقدم تخريجه همامش (٢٧)

²⁵ رواه أبو نعيم في الحلية (٧٩/١ ، ٨٠)

Nema učenjaka koji zaslužuje veću čast ni viši položaj od učenjaka proniklog u vjerske znanosti (العالم الرباني), znanosti kojima se spoznaje Gospodar. Zato je i opisan atributom “الرباني” / “gospodnji”, atributom koji, zbog vrste znanja, jedino, takav učenjak može nositi, i nijedan više.

U drugu kategoriju ljudi, učenika koji traga za putem spasa, spada onaj ko uči ono što će mu koristiti, ko ima za cilj da nauči kako će se sačuvati od propuštanja svojih obaveza, kako će se sačuvati nemarnog odnosa prema njima i izbjeći sličnost životinjama.

U treću kategoriju spadaju oni koji su nemarni prema sebi samima, zadovoljni svojim niskim položajem i jadnim stanjem, na dnu provallije i na najnižem stepenu neznanja i propasti.

Njegove riječi: “koji se povode za svim i svačim” znače: koji se odazivaju i pristaju za svakim ko ih pozove, svejedno pravim ili krivim putem, i jer se, i ne znajući kuda se pozivaju i da li je to istina ili laž, na poziv odazivaju.

Riječima “i povinuju svakom vjetru koji puhne” uporedio je njihove kratke pameti sa nejakom granom, a njihove prohtjeve i mišljenja sa vjetrovima, jer se grana za vjetrom savija, dok je riječima “niti ih je obasjalo svjetlo znanja, niti su se oslonili na koga snažnog” objasnio razlog zbog čega su dovedeni u takvo stanje, a to je da njihovo znanje nema nikakva svjetla pomoću koga bi razlikovali istinu od laži, kao što Uzvišeni Allah veli: *O vi koji vjerujete, Allaha se bojte i u Poslanika Njegova vjerujte, On će vam dvostruku milost Svoju darovati, i dat će vam svjetlo pomoću kog ćete ići.* (El-Hadid, 28). To znači da, kada u srcu nema svjetla, čovjek postaje zbunjen i izgubljen, pa ne zna kuda da krene. Zato, zbog svoje izgubljenosti i nepoznavanja puta do željenog cilja, nasjeda i pristaje za svakim glasom koji čuje.

Njegove riječi: “Znanje je bolje od imetka. Znanje čuva tebe, a ti čuvaš imetak” znače da znanje čuva svoga sahibiju i da mu ne da da propadne i posrne, za razliku od vlasnika imetka koji svoj imetak mora sam čuvati. Njegove riječi: “Što se više troši, znanja je sve više, a imetka sve manje” znače: sve što više učenjak svoje znanje troši i na druge prenosi, njegovi izvori sve jače naviru pa tako postaje sve obilnije, snažnije i izraženije. Osim toga, prenoseći svoje znanje na druge, učenjak utvrđuje ono što je ranije naučio i uvijek nešto novo,

što prije nije znao, nauči. Dva su načina za zekat na znanje; podučavanje drugog i njegova primjena u praksi. U tome smislu neko je od ranijih učenjaka lijepo rekao: “U sticanju znanja potpomagali smo se postupanjem po njemu.” Neko je drugi rekao: “Znanje doziva djela, pa ako se ona odazovu ostaje, a ako ne odazovu, prolazi.”

Učenjak Ibn el-Kajjim, u svojoj izuzetno vrijednoj knjizi *Ključ kuće sreće* navodi čak četrdeset prednosti znanja nad imetkom, od kojih ukratko navodimo neke:

Znanje je naslijeđe vjerovjesnika, a imetak vladara i bogataša.

Znanje čuva svoga sahibiju, dok sahibija imetka sam čuva svoj imetak. Što se više troši, imetka je sve manje, a znanja sve više.

Kada umre, sahibija se rastaje sa svojim imetkom, dok znanje sa njim ide u kabur.

Znanje je sudija imetku, dok imetak ne može biti sudija znanju.

Učenjak je potreban svima, od vladara pa naniže, a sahibija imetka siromasima i bijednicima.

Imetkom raspolaže i vjernik i nevjernik, i dobročinitelj i razvratnik, a korisnim znanjem samo vjernik.

Proširivanjem znanja čisti se duša, a njegovo sticanje joj pričinjava čast. Na drugoj strani, imetak niti je čisti niti usavršava, već čini tijesnom, škrtom i pohlepnom. Pohlepa duše za znanjem je bit njenog savršenstva, a pohlepa za imetkom bit njene krnjavosti.

Iz imetaka se rađa usiljenost, razvrat i uobraženost, a iz znanja skromnost, učtivost i pobožnost.

Ljubav prema znanju i njegovu stjecanju izvor su svakog dobra, a ljubav prema imetku i njegovu stjecanju izvor su svakog zla.

Ko god je Allahu pokoran, pokoran je zahvaljujući znanju, dok Mu je većina nepokornih, nepokorna zbog imetka.

Imetak svoga vlasnika hvali što ga udjeljuje i troši, a znanje što se njime naslađuje i odlikuje.

Bogat se mora pomiriti da će se sa svojim imetkom sigurno morati rastati i da će zbog toga patiti i tugovati, dok znanje učenjaka neće prestati niti će zbog njegovoga gubitka morati patiti i tugovati. Dakle, uživanje bogataša je kratkotrajno, prolazno i na kraju praćeno

bolom, a uživanje učenjaka trajno i neprekidno, bez ikakva bola na kraju.

Ibnul-Kajjim, r.a., kaže: “Ljubav prema znanju ili prema učenjacima je vjera koja se ispovijeda.”, jer je znanje naslijeđe vjerovjesnika, a učenjaci njihovi nasljednici. Osim toga, ljubav prema znanju podstiče na učenje i slijeđenje učenih, pa je i to vjera koja se ispovijeda.

Njegove riječi: “Znanje učenjaku omogućava da mu se, još u životu, drugi pokoravaju i da ga poslije smrti lijepim spominju.” znače: da učenjaka znanje čini dostojnim pokornosti, jer je svakom čovjeku - od vladara pa naniže - potrebno znanje. Zato što učenjak naređuje pokornost Allahu i Njegovu Poslaniku, ljudi su mu se dužni pokoriti i poslušati ga.

Uzvišeni Allah veli: *O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim!* (En-Nisa', 59). Pod riječima *i predstavnicima vašim* misli se na učenjake. Kada učenjak umre, Allah među svijetom oživi sjećanje i lijep spomen na njega. Učenjak i kad je poslije smrti mrtav, živ je među ljudima, dok je nezalica i kada je živ, među ljudima mrtav. Ko iole bolje razmisli o velikim islamskim učenjacima, kao što su npr. imami u hadiskim i fikhskim znanostima, vidjeće da su, iako su davno pomrli, među ljudima još živi, da se neprekidno spominju, hvale i njihove riječi citiraju. To znači da su, iako su tijelom i likom odsutni, među svijetom, još živi.

Pod njegovim riječima: “za razliku od imetka, čija djelotvornost prestaje, čim ga nestane” misli se na uvažavanje, naklonost, umiljavanje i učtivost koje se prema nekome zbog njegova imetka pokazuju. Međutim, kada imetka nestane, ne samo da pomenuti znači uvažavanja prestaju nego se često ni onaj ko ga je predano služio više ne pozdravlja, upravo kao što je neko od arapskih pjesnika rekao:

*Moji su me amidžići nekada dočekivali
sa riječima dobrodošlice,
Ali, kada su vidjeli da sam osiromašio,
riječi dobrodošlice su umrle.*

U nastavku, Ibn el-Kajjim opisuje zle učenjake, neka nas Allah sačuva od njih i stanja u kakvom su oni! Ko se o tome želi bolje upoznati, neka pogleda u njegovu knjigu *Ključ kuće sreće*. Molimo Allaha

da nas obraduje nagradom, i više od toga!

*Ebu Ja'la el-Mevsili, u svome *Musnedu*, od Enesa b. Malika navodi hadis koji pripisuje Vjerovjesniku, s.a.v.s., u kome je rekao: "Tražiti znanje dužnost (farz) je svakom muslimanu."²⁶

Iako je lanac prenosilaca ovog hadisa slab, njegovo značenje je tačno, jer je vjerovanje farz svakom pojedincu, a ono se sastoji od poznavanja i djelovanja. Osim toga islamski obredi su obaveza svakog muslimana, a oni se ne mogu, kako treba, obavljati bez znanja i njihovog poznavanja. Uzvišeni Allah sve Svoje robove, iz utroba njihovih majki, izveo je a da ništa ne znaju. Robovati Allahu dužnost je svih Njegovih robova, a zar je to moguće bez znanja?! A zar se znanje ne postiže njegovim traženjem?!

*Znanje čovjeka podiže sa stepena roba i dovodi u društvo vladara. To potvrđuje i vjerodostojni hadis koji od Ebu et-Tufejla prenosi Ez-Zuhri, u kome stoji da je Nafi' b. el-Haris jednom prilikom došao kod Omer b. el-Hattaba sa Asfanom koga je Omer još ranije bio postavio Mekkelijama za namjesnika, pa ga je Omer upitao: "Koga si stanovnicima Doline (tj. Mekke) odredio da te zamijeni?" - Za svoga zamjenika sam im odredio Ibn Ubzea, - odgovorio je. "A ko je Ibn Ubze?" - upitao je. - Jedan od naših oslobođenih robova, - odgovorio je. Na to je Omer upitao: "Odredio si im za svoga zamjenika oslobođenog roba?" - On čita Allahovu Knjigu i dobro poznaje obaveze (farze), odgovorio je, na što je Omer rekao: "Zar vaš Vjerovjesnik, s.a.v.s., nije rekao: 'Allah će sa ovim znanjem jedne ljude uzdići, a druge spustiti.'"²⁷

Ibrahim el-Harbi pripovijeda: "Ata' b. Rebbah je služio kao crni rob kod jedne žene iz Mekke. Imao je ružan nos. Jednom prilikom je Sulejman, sin vladara pravovjernih Abdulmelika, sa svoja dva sina došao kod 'Ata'a i zatekao ga kako klanja. Sjeli su i - kada je ovaj završio - počeli su ga pitati o obredima hadža, iako im je bio okrenuo zatiljak. Zatim je Sulejman svojim sinovima rekao da ustanu, pa su

²⁶ رواه ابن ماجه (٢٢٤) و البيهقي في الشعب ، و قال في الزوائد: اسناده ضعيف لضعف حفص بن سليمان ، و قال السيوطي: سئل الشيخ محي الدين النووي رحمه الله تعالى عن هذا الحديث ، فقال: انه ضعيف، أى سندا و ان كان صحيحا، أى معنى و قال تلميذه جمال الدين المزي: هذا الحديث روى من طرق تبلغ رتبة الحسن و هو كما قال فاني رأيت له خمسين طريقا و قد جمعتهما في جزء - ابن ماجه (٨١/١) المقدمة و صححه كذلك الألباني وانظر طرق الحديث في جنة المراتب للجويني (١٠٤/٨٣).

²⁷ رواه مسلم (٩٨/٦) صلاة المسافرين.

ustali. Kada su izašli rekao im je: “Sinčići moji, ne ustručavajte se da tražite znanje, jer ne mogu zaboraviti poniženje koje smo doživjeli od ovog crnog roba!”

El-Harbi dalje kaže: “Muhammed b. Abdurrahman el-Evkaš je bio čovjek zdepasta rasta, sa vratom pribijenim uz trup i isturenim ramenima. Majka mu je govorila: ‘Gdje god se u društvu zatekneš smijati će ti se i rugati. Zato se prihvati znanja, jer će te ono uzdići!’ Kasnije je postao mekkanski kadija i na tome položaju ostao dvadeset godina. Bio je tako učen da bi protivnik, kada bi sa njim sjeo, pred njim drhao, sve dok ne bi ustao.”

Abdullah b. Davud je rekao: “Čuo sam da je Sufjan es-Sevri rekao: ‘Hadiska nauka je čast. Ko želi ovaj svijet, s njim će ga naći, a i ko želi onaj svijet, s njim će ga naći.’”

Sufjan b. ‘Ujejne je rekao: “Najviši položaj kod Allaha uživaju oni koji najbolje poznaju odnose između Allaha i Njegovih robova, a to su vjerovjesnici i učenjaci.”

*Čast pripada samo učenicima,
Oni su na Pravom putu i onome ko put traži vodiči.
Svaki se čovjek cijeni po onome čime dobro vlada,
A neznalice su neprijatelji učenicima.
Stekni znanje, sa njim ćeš biti vječno živ,
Svijet je mrtav, a ljudi od znanja živi.*

Odgoj tragaoca znanja²⁸

Onaj ko traži znanje treba znati da mu je Uzvišeni Allah u obavezu stavio ibadet, a ibadeta nema bez znanja. Vjerniku ne dolikuje neznanje, pa zato traži znanje da njime suzbije neznanje i da Uzvišenom Allahu - onako kako mu je On naredio - robuje, a ne kako se njemu prohtije. To treba biti cilj njegovoga truda u nastojanju da stekne znanje. Uz to se, u svome trudu, mora čvrsto opasati iskrenošću, ne pripisujući pri tome zaslugu sebi, nego Uzvišenom Allahu Koji ga je uputio da traži znanje s kojim će bolje izvršavati Njegove zapovijedi i kloniti se Njegovih zabrana.

* Onaj ko se posveti traganju za znanjem treba se koliko god može kloniti svega što ga od njegovog stjecanja zaokuplja, a *Allah nijednom čovjeku dva srca u njedrima njegovim nije dao*. (El-Ahzab, 3). Sve što je misao raštrkanija, teže je spoznati suštinu stvari. Zato je neko s pravom rekao: "Znanje ti neće dati dio sebe, dok mu se ti sav ne predaš."

* On, također, prethodno treba očistiti dušu od lošeg vladanja i pokuđenih osobina, jer je znanje ibadet srca, namaz savjesti i približavanje nutrine Uzvišenom Allahu. Kao što namaz, u čijem obavljanju učestvuju vanjski organi, nije valjan sve dok se ne odstrani vanjska nečistoća i ne uzme abdest, tako ni ibadet nutrine, niti oživljavanje srca znanjem nisu valjani sve dok se ne očiste od lošeg vladanja i hrđavih osobina. Zato je i rečeno: "Srce se priprema za znanje kao što se zemlja priprema za sjetvu."

* On, nadalje, ne smije oholo pristupati znanju, već treba prema svom učitelju biti ponizan, u potpunosti i u svemu prepustiti stvar u njegove ruke i pokoravati mu se kao što se bolesnik pokorava vještom i brižljivom ljekaru, čak i ako je njegov učitelj mlađi i po položaju i porijeklu manje poznat od njega, jer se poniznošću i ustrajnošću u učenju stječe znanje, kao što reče pjesnik:

*Ko nije, makar jedan čas, osjetio poniznosti,
Za sva vremena će ponižen biti.*

²⁸ انظر التبيين عن آداب حملة القرآن للنووي - ومختصر منهاج القاصدين لابن قدامة - و أخلاق العلماء للأجري.

Ibn 'Abbas, r.a., je rekao: "Bio sam ponizan dok sam znanje tražio, pa sam poslije ugledan i tražen postao."

* Učenik treba gledati koga će za učitelja odabrati, jer učiti može samo od onoga ko je za to potpuno kvalificiran, čija je vjera dokazana, znanje potvrđeno i poštenje čuveno. Zato su Muhammed b. Sirin, Malik b. Enes i drugi časni preci imali običaj reći: "Ovo znanje je vjera, pa zato pazite od koga vjeru uzimate!"

* On se prema svome učitelju s poštovanjem i uvažavanjem treba odnositi, jer mu je on najbliži od koga će se okoristiti. Nekada su pojedini učenici, kada bi otišli učitelju, znali sadaku podijeliti i zamoliti: "Bože, sakrij od mene mahane moga učitelja, i ne dopusti da me zaobiđe blagodat njegovog znanja!" Šafijin nerazdvojni drug er-Rebi, Allah im se obojici smilovao, je rekao: "Nikada se, iz poštovanja prema Šafiji, dok je u mene gledao, nisam usudio napiti vode."

Ali b. Ebu Talib je rekao: "U dužnosti prema učitelju spada i to da sve druge uobičajeno pozdraviš, a njega posebno, da sjedeš ispred njega, da pred njim rukom svojom ne pokazuješ, da okom ne namiguješ, da pred njim ne govoriš: "Taj i taj je rekao drugačije nego što ti kažeš", da pred njim nikoga ne ogovaraš, da se u njegovom prisustvu sa onim ko do tebe sjedi ne konsultiraš, da ga ne tegliš za odjeću kada ustane, da mu ne dosađuješ kada je umoran i da ti ne dodije tj. da se ne zasitiš predugog druženja sa njim.

* Učenik pred svoga učitelja treba izaći potpuno spreman, čist, uredan, smirena srca i neobuzet drugim stvarima. Ako je učitelj na kakvom mjestu gdje je potrebno zatražiti dozvolu za ulazak, neće ulaziti dok je ne zatraži i ne dobije. Kada uđe, prisutnima je dužan nazvati selam, a učitelja posebno pozdraviti. Neće se gurati i gaziti preko prisutnih, nego će sjesti pozadi gdje ima mjesta, osim ako mu učitelj pokaže da prođe naprijed, ili ako primijeti da ga prisutni nude da prođe naprijed. Nikoga neće dizati sa svoga mjesta. Ako mu svoje mjesto ponudi neko od prisutnih, po ugledu na Ibn Omera, r.a., ga neće prihvatiti, izuzev ako je njegov prolazak naprijed u interesu prisutnih, ili mu to učitelj naredi. U sredinu kružoka može sjesti samo u slučaju prijekne potrebe. Neće sjedati između druge dvojice, dok ga oni ne ponude, a sjesti će i priključiti im se, ako ga ponude i naprave mu mjesto.

* Iz poštovanja prema učitelju i prisutnom skupu, treba se učtivo ponašati prema drugovima i ostalima u učiteljevom društvu. Kada govori neće, bez potrebe, suviše dizati glas, smijati se, bez potrebe previše pričati, igrati se rukama, bez potrebe se okretati nadesno i nalijevo, već će svu svoju pažnju usmjeriti prema učitelju i dobro slušati šta on govori.

* Učenik se, također, treba truditi da redovno uči i da svo raspoloživo vrijeme što bolje iskoristi. Ne treba se zadovoljiti sa malo, ako može više, niti se preopterećivati previše što nije u stanju izdržati, da mu ne bi dosadilo, pa da zaboravi i ono što je naučio. Ovo se razlikuje od čovjeka do čovjeka i od slučaja do slučaja. Učenik se, osim toga, treba potruditi da uvijek nešto novo nauči, i kad je slobodan i kad je zauzet, dok je još fizički snažan, dok ga pamćenje dobro služi, dok još ima malo obaveza, dok je besposlen i dok očekuje veći položaj. Zato je u pravu bio vladar pravovjernih, Omer b. el-Hattab kada je rekao: “Učite prije nego što postanete nadređeni, jer ako postanete nadređeni koje će drugi slušati, zbog visine položaja i mnoštva obaveza, nećete više imati kada učiti.” U tom smislu su i Šafijine riječi: “Uči prije nego što dođeš na visok položaj, jer kada dođeš na visok položaj nema više vremena za učenje!”

Odgojenost učitelja

Učitelj, prije svega, mora imati na umu da svoj posao obavlja radi Allahovog zadovoljstva. On ne treba, zahvaljujući svome znanju, tražiti položaj kod vladara, za prenošenje znanja uzimati protunaknadu, ili oko sebe okupljati bogate, a zapostavljati siromašne.

* Učitelja trebaju krasiti na početku navedene lijepe osobine, pohvalne vrline i pitoma narav na koje mu je Allah ukazao, kao što su: skromnost na ovom svijetu, što manje posezanje za njim, neobraćanje previše pažnje prema njemu i onima koji za njime trče, darežljivost, dobrostivost, etičke vrijednosti, veselost i vedrina lica, s tim što to ne smije preći u razuzdanost, blagost, odvažnost, suzdržljivost od niskih dobiti, pobožnost, skrušenost, smirenost, dostojanstvenost, skromnost, izbjegavanje smijeha i pretjerivanja u šaljenju, pridržavanje vjerskih dužnosti kao što su: potkresavanje brkova, rezanje noktiju, puštanje brade i uklanjanje neprijatnih mirisa, ukratko da njegovo i vanjsko i nutarnje držanje odiše praksom Vjerovjesnika, s.a.v.s.

U tom smislu se od Omer b. el-Hattaba, r.a., prenosi da je rekao: “Ko nam pokaže dobro, o njemu steknemo lijep dojam i kao takvog ga zavolimo, a ko nam pokaže zlo, o njemu steknemo loš dojam i kao takvog ga zamrzimo.”

* Učitelj pred svojim učenicima treba izbjegavati stvari koje su pokuđene i blagonaklonost prema ni dozvoljenim ni zabranjenim stvarima, nastojati da ga uvijek vide pokornog Uzvišenom Allahu, zaokupljenog spominjanjem svoga Gospodara i uvijek usmjerenog prema Njemu.

Pored navedenog, učitelj se, naročito, mora čuvati: zavidnosti, uobraženosti, samoljublja i nipodaštavanja drugog.

*Učitelj mora biti pažljiv prema onome koga podučava, i u zavisnosti o kome se radi, pokazivati svoju širokogrudnost i dobrostivost, kao i davati mu savjete, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Vjera je (prijateljsko) preporučivanje Allaha, Njegove Knjige, Njegova Po-

slanika, muslimanskih prvaka i vjernika općenito.”²⁹

* Učitelj mora biti obazriv prema učeniku koji od njega traži znanje i o njegovoj dobrobiti voditi računa kao o dobrobiti svoga djeteta ili, čak, sebe samog. Pored toga, prema svakome ko kod njega navraća ili od njega uči, mora biti skroman i ponizan, jer bi, kao što reče Ebu Ejjub es-Sahtijani: “Učen čovjek na svoju glavu, iz poniznosti prema Uzvišenom Allahu, trebao staviti komad zemlje.”

* Učitelj bi, također, trebao nastojati da svoje učenike što više i što bolje nauči, stavljajući to ispred svojih ličnih interesa koji nisu neophodni. Dok sjedi sa učenicima, učitelj bi trebao prema njima otvoriti svoje srce i svakome pojedinačno pružiti ono što mu dolikuje. Zato ne treba ni zalaziti u dubinu sa onim ko za to nije, niti uskraćivati onome ko želi više. Učenika koji se pokaže izvanredno vrijednim, učitelj može i pohvaliti, ukoliko nema bojazni da će ga to u iskušenje dovesti, uobraziti se i sl. , dok onoga ko je nemaran, blago treba ukoriti, ukoliko se ne boji da će ga to od daljnjeg učenja odvratiti. On ne smije nikome od njih, zbog pokazane umještosti, zavidjeti, niti previše naglašavati blagodat kojom ga je Allah odlikovao, jer je zavidnost i prema tuđinima najstrožije zabranjena, a kako ne bi bila prema učeniku koji mu je kao rođeno dijete, tim prije što će i učitelj za svoju zaslugu na Budućem svijetu imati obilnu nagradu, a na ovome lijepu zahvalnost. Allah je Onaj Koji uspjeh daje!

²⁹ رواه الترمذی (۱۱۴/۸) أبواب البر و الصلة و قال: هذا حديث حسن صحيح و رواه مسلم عن تميم الداری (۳۶/۲، ۱۳۷) الايمان و رواه النسائی (۱۵۶/۷) البيعة.

Ibn el-Esir kaže: “Riječ *النصيحة* ima više značenja s tim što svako od njih u sebi nosi želju za dobrobit onome kome se daje. U navedenom hadisu riječi *النصيحة لله* znače: preporučivanje ispravnog vjerovanja u Njegovu jednoću i iskrenost u namjeri da se samo On obožava. Riječi *النصيحة لكتاب الله تعالى* znače: preporučivanje Allahove Knjige tj. čvrstog vjerovanja da je ona istinita i da se po njoj radi. Riječi: *النصيحة لرسوله* znače: preporučivanje vjerovanja u istinitost poslanstva Muhammeda, s.a.v.s., pokornosti u onome što je on naredio i izbjegavanju onoga što je on zabranio. Riječi: *النصيحة لأئمة المؤمنين* znače: preporučivanje lojalnosti muslimanskim prvcima kada su u pravu i nedizanja protiv njih sablje kada pogriješe, dok riječi: *النصيحة لعامة المسلمين* znače: preporučivanje muslimanima upute za opću dobrobit sviju zajedno.

STANJA I VRSTE SRCA³⁰

Budući da je srce, u odnosu na ostale organe, kao vladar - zapovjednik među vojnicima, svi oni od njega dobijaju zapovijedi i ono ih angažira da djeluju, gdje i kako hoće. Svi mu oni žele služiti i biti mu pokorni i, u zavisnosti od toga kakvo je ono, djeluju ispravno ili neispravno. Svi se oni za njim povode da svežu ili razvežu konce odluke. U tom smislu Vjerovjesnik, s.a.v.s., je rekao: “Zar ne? U tijelu, doista, ima jedan komadić mesa (i krvi) koji, kada je ispravan, povlači za sobom ispravnost cijelog tijela, a kada je pokvaren, povlači za sobom pokvarenost cijelog tijela.”³¹

Dakle, srce je gospodar ostalim organima koji izvršavaju ono što im ono zapovijedi i prihvaćaju ono što im ono ponudi. Ništa što oni urade - dok od njegove odluke i namjere ne potekne - nije ispravno. Budući da je svaki pastir za svoje stado odgovoran, tako je i srce za sve ostale organe odgovorno. Zato je popravljavanje i ispravljanje srca bila prva preokupacija isposnika, a otkrivanje i liječenje njegovih oboljenja najvažnija briga pobožnjaka.

Pošto je Allahov neprijatelj, Iblis uvidio da se sve oko srca vrti i na njega oslanja, prvo se svojim došaptavanjima na njega okomio, potpi-

³⁰ أنظر اغائة المهفان لابن القيم و احياء علوم الدين للغزالي.

³¹ جزء من حديث رواه البخاري (١٢٦/١) الإيمان ، و مسلم (٢٧/١١ ، ٢٨) المساقاة و المزارعة و أول الحديث: إن الحلال بيّن و إن الحرام بيّن..... و في ألفاظه بعض الزيادة و النقص و المعنى واحد.

Ibn Redžeb, Allah mu se smilovao, u vezi ovoga je rekao: “U njemu (tj. navedenom hadisu) se aludira da valjanost djela čovjekovih ruku i nogu, izbjegavanje zabranjenih i čuvanje od sumnjivih stvari, zavise od ispravnosti njegova srca. To znači, ako je čovjekovo srce zdravo, ako je ono ispunjeno ljubavi prema Allahu i ako se ono boji upustiti u ono što Allahu nije drago, da će i djela čovjekovih ruku i nogu biti valjana da će se kloniti svega što je zabranjeno (haram) i da će se - iz bojazni da se ne upuste u ono što je zabranjeno - čuvati i onoga što je sumnjivo. I obrnuto, ako je čovjekovo srce pokvareno, ako je ono podleglo povodenju za strastima i svojim prohtjevima, iako to Allah prezire, ni djela njegovih ruku i nogu, niti ostalih organa neće valjati, jer će se povesti za srcem i odati grijesima i sumnjivim stvarima. 285 . 1/284) جامع العلوم و الحكم بتحقيق الأحمدي أبو النور (

rujući mu najrazličitije prohtjeve, uljepšavajući mu sve što ga zavodi sa pravog puta, ulijevajući mu motive za grijehenje i ostavljajući ga bez motiva za uspjeh i postavljajući mu svoje klopke i zamke, od kojih se - iako se spasi da u njih ne upadne - neće spasiti od obametanja. To znači da nema spasa od Iblisovih zamki i lukavstava bez trajnog obraćanja Uzvišenom Allahu za pomoć, istraživanja oboljenja srca i njihovog liječenja, tako što će se ono, u svemu što radi, prema Allahu usmjeravati i kod Njega smiraj tražiti, jer je poniznost robovanja prva stvar kojom se čovjek mora zaodjeti da bi se uvrstio među one kojima je zagarantirano: *Ti nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim.* (El-Hidžr, 42)

Vrste srca

Budući da je srce opisano osobinama života i mrtvila, ono se na osnovu toga dijeli na tri vrste: zdravo, mrtvo i bolesno srce.

Zdravo srce

Na Sudnjem danu će se spasiti samo oni koji pred Allaha izađu sa zdravim srcem, kao što veli Uzvišeni: *Na Dan kada neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti, samo će onaj koji Allahu čista srca dođe spasen biti.* (Eš - Šu'ara', 89-89). Atribut za srce سليم / zdravo ovdje je u značenju سالم / čisto i spašeno koje dolazi od riječi سلامة / mir, spas, zdravlje, sigurnost - kao njegove druge odrednice. Po istom obliku kao što se za učenog kaže i "عالم" i "عليم" ili za moćnog "قادر" i "قدير". Osim toga, ovaj atribut je suprotan značenju riječi: "مريض" / "bolesno, umorno, slabo, klonulo", "سقيم" / "bolesno, mršavo, slabo, nepravilno" i "عليل" / "bolesno, slabo".

Zdravo srce je, dakle, ono srce koje se spasi svih vrsta prohtjeva koji se kose sa Allahovim zapovjedima i zabranama i svih sumnjivih postupaka koji se kose sa tradicijom tj. koje se spasi robovanja bilo kome drugom osim Allahu i pozivanja za sudiju bilo koga drugog mimo Njegovog Poslanika. Samo zdravo srce - dobrovoljno, iz ljubavi (prema Allahu), pouzdano (u Allaha), sa pokajanjem obraćeno (Allahu), pokorno (Allahu), iz strahopoštovanja (prema Allahu) i sa nadom (u Allahovu dobrostivost) - može iskreno robovati Uzvišenom Allahu i samo u Njegovo ime raditi. Kada takvo srce voli, voli u ime Allaha,

kada mrzi, mrzi u ime Allaha, kada daje, daje u ime Allaha i kada uskraćuje, uskraćuje u ime Allaha. Čak ni ovo nije dovoljno sve dok ne bude sigurno da se ni za kim drugim, mimo Poslanika, s.a.v.s., ne povodi i da nikoga drugog, mimo njega, za sudiju ne uzima tj. sve dok čvrstu odluku ne donese da će se samo na Poslanika, s.a.v.s., mimo svih drugih, u riječima i na djelima ugledati i samo njega slijediti.

Mrtvo srce

Mrtvo srce je ono srce u kome nema života, tj. srce koje ne zna za svoga Gospodara, koje Ga po Njegovoj zapovijedi ne obožava, ne voli i po Njegovom zadovoljstvu ne radi, nego se uporno odaje svojim prohtjevima i naslađivanjima, čak i kada protiv sebe izaziva gnjev svoga Gospodara. Kada u svojim prohtjevima uživa, takvo srce ne brine da li je zbog toga njegov Gospodar zadovoljan ili ogorčen. Umjesto Allahu - takvo srce: u ljubavi, strahu, nadi, zadovoljstvu, srdžbi, veličanju i ponižavanju - robuje drugima. Kada voli, voli radi svojih prohtjeva, kada mrzi, mrzi radi svojih prohtjeva, kada uskraćuje, uskraćuje radi svojih prohtjeva i kada daje, daje radi svojih prohtjeva, sve zato što su mu lični prohtjevi preči od zadovoljstva Gospodara. Takvome srcu strast je vladar, prohtjev zapovjednik, neznanje vodič, a nemarnost prijevozno sredstvo. Razmišljanjem o stjecanju ovosvjetskih dobara je zaokupljeno, a izbezumljenošću za prohtjevima i privrženošću za ovim svijetom opijeno. Glas koji poziva Allahu i Onom svijetu od njega je daleko - daleko, pa se onome ko mu želi lijep savjet pružiti, ne odaziva, već se za svakim opakim šejtanom povodi. Ogorčeno je kada mu ovaj svijet izmiče, a zadovoljno kada mu je naklonjen. Prohtjevi ga od svega - osim neistine - zaglušuju i zaslijepuju. Susretanje sa ljudima ovakvog srca je bolest, saobraćanje otrov, a sjedenje i druženje sigurna propast.

Bolesno srce

Ovo srce je živo, ali u sebi ima slabosti. U njemu su dvije materije od kojih ga napaja čas jedna, čas druga, i on se povodi za onom koja od njih nadvlada. U njemu ima ljubavi prema Uzvišenom Allahu, vjere u Njega, iskrenosti prema Njemu i oslanjanja na Njega. To je materija koja mu daje život. U njemu, s druge strane, ima i privrženosti prohtjevima, njihova pobuđivanja, težnje za njihovim ostvarivanjem,

zavidnosti, samoljublja, uobraženosti, sklonosti osiljavanju i vlasti, te stvaranju nereda na Zemlji. To je materija koja ga kvari i vodi u propast. Ono je u iskušenju između dva izazova: jednog koji poziva Allahu, Njegovom Poslaniku i Onome svijetu, i drugog koji poziva samo ovome svijetu. Ono se, kao takvo, odaziva onome čija su mu vrata bliža i ko mu je, kao komšija, preči.

Prvo srce je živo i pokorno, drugo suho i obamrlo, a treće bolesno, koje je kao takvo bliže ili spasu ili propasti.

Još jedna podjela

Ashabi, r.a., su srca podijelili na četiri vrste. Od Huzejfe b. el-Jemana, r.a., se prenosi da je rekao: "Četiri su vrste srca: Srce koje je čisto i u kome sija svjetiljka. To je srce vjernika. Srce koje je okorjelo. To je srce nevjernika. Srce koje je izvrnuto. To je srce licemjera koji je istinu spoznao pa ponovo porekao, progledao, pa ponovo oslijepio. I srce koje se napaja sa dvije materije: materijom vjerovanja i materijom licemjerja. Koja od njih dvije prevlada, one je i srce."

Riječi قلب مجرد / *čisto srce* znače čisto u obožavanju samo Uzvišenog Allaha. Pod riječima فيه سراج يزهر / *u kome sija svjetiljka* misli se na svjetiljku koja sija vjerovanjem. Pod prvim se aludira na čistoću srca od upletenosti u sumnjive rabote neistine i hirove osiljenosti, a pod drugima na obasjanost svjetlom znanja i vjerovanja.

Pod riječima قلب أغلف / *okorjelo srce* misli se na srce, zatvoreno i začahureno u svojoj košuljici, tako da do njega ne dopire svjetlo znanja i vjerovanja, kao što Uzvišeni, govoreći o srcima jevreja, veli: *Oni govore: "Naša su srca okorjela."* (El-Bekare, 88)

Pod riječima قلب منكوس / *izvrnuto srce* misli se na srce koje se bilo ispravilo, pa se ponovo preokrenulo i vratilo u prethodno stanje. Uzvišeni veli: *Zašto se podvajate kada su u pitanju licemjeri koje je Allah vratio u nevjernike zbog postupaka njihovih?* (En-Nisa, 88) tj. koje je Allah zbog njihovih nevaljalih djela ponovo vratio u nevjerstvo u kome su već jednom bili. To je najgore i najpokvarenije srce.

Pod riječima و قلب تمده مادتان / *i srce koje napajaju dvije materije* misli se na bolesno srce u kome se vjerovanje ne može ustabiliti da njegova svjetiljka zasja punim sjajem, zato što nije potpuno predano istini s ko-

jom je Allah poslao Svoga Poslanika i zato što u njemu pored ove ima i druge, suprotne materije kojom se hrani, pa je čas nevjerstvu bliže od vjerovanja, a čas vjerovanju od nevjerstva. Konačan sud o ovakvom srcu je na onoj od ove dvije strane koja prevagne.

Šejtanovi prilazi srcu

Znaj da je najbolji primjer za srce tvrđava, u koju šejtan želi provaliti, osvojiti je i njome zagospodariti. Ta se tvrđava od neprijatelja može sačuvati jedino postavljanjem jake straže na njenim kapijama, prilazima i slabim tačkama, a čuvanje njenih kapija se ne može povjeriti onome ko ih ne poznaje dobro. Čuvanje srca od šejtanovih došaptavanja je obaveza. Budući da se šejtan može odbiti jedino dobrim poznavanjem njegovih prilaza, i njihovo poznavanje je obaveza. Šejtanovi prilazi i kapije nisu ništa drugo do čovjekove osobine, a one su mnogobrojne. Međutim, mi ćemo ukazati samo na one najvažnije koji se, poput mreže puteva, prostiru i koji i pored mnoštva šejtanove vojske nisu tijesni.

U šejtanove velike kapije spadaju ljutnja i strast. Ljutnja je opijum za razum. Kada oslabi vojska razuma, napadne vojska šejtana. Kad god se čovjek naljuti, šejtan se njime poigrava kao što se dijete igra loptom.

U njegove velike kapije spadaju zavidnost i pohlepa. Kad god je čovjek pohlepan, njegova ga pohlepa zaslijepi i zagluši. Svjetlo vida je ono čime se šejtanovi prilazi otkrivaju. Kada njega zavidnost i pohlepa zaklone, čovjek više ne vidi. Tada šejtan ugrabi priliku da pohlepnom, sve što ga do željenog cilja dovodi, počne dočaravati, čak i ako je to ružno i razvratno. U vezi sa pohlepom, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Dva gladnija i među stoku štetnija vuka od čovjekove pohlepe za imetkom i ponosa prema svojoj vjeri, nisu poslana."³²

U šejtanove velike kapije spada i prejedanje, čak i ako je hrana čista i halal, jer prejedanje jača strasti, a strasti su šejtanovo oružje.

U šejtanove velike kapije spadaju brzopletost i neostavljanje vremena za preispitivanje u poslovima koji se rade. Allahov

³² رواه الترمذی (۲۲۲/۹، ۲۲۳) الزهد و قال : حسن صحيح ، و الدارمی (۳۰۴/۲) الرقاق، و رواه أحمد فی المسند (۴۵۶/۳) ، و النسائی و صححه الألبانی.

Poslanik, s.a.v.s., u tom smislu je rekao: “Brzopletost je od šejtana, a promišljenost od Uzvišenog Allaha.”³³

U šejtanove velike kapije spadaju škrtost i strah od siromaštva. Oni ne daju da se imetak troši i daje milostinja, pozivaju na njegovu štednju, gomilanje i kaznu bolnu.

U šejtanove velike kapije spadaju i mezhebske pristrasnosti, netrpeljivost, mržnja prema pripadnicima drugih mezheba i gledanje na njih sa prijekorom i poniženjem. To upropaštava sve zajedno - i čestite robove i teške grijешnike, jer je vrijeđanje drugih i pričanje o njihovim mahanama, jedna od urođenih osobina svireposti.

U njegove velike kapije spada i sumnjičavo mišljenje o muslimanima. Uzvišeni Allah u tome smislu veli: *O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, doista, grijeh!* (El-Hudžurat, 12). Ovo zato što vjernik traga za opravdanjima, a licemjer za mahanama.

Ako se zapitaš: “Kako odbiti šejtana?” ili “Da li je za to dovoljno sjetiti se Uzvišenog Allaha?” ili “Da li je dovoljno da čovjek kaže da nema moći ni snage osim u Allaha?”, znaj da lijek za srce leži u zatvaranju pomenutih prilaza, njegovim čišćenjem od pokuđenih osobina, o čemu bi se imalo dugo govoriti. Ako od srca odstraniš ove pokuđene osobine, šejtan će na svome putu do srca imati prepreke, biti izložen opasnostima i lišen sigurnosti. Pristup mu, prvo, ne dozvoljava sjećanje na Uzvišenog Allaha, jer srce se Allaha istinski prisjeća, tek kada se očisti od pokuđenih osobina i u njega ulije bogobojaznost. Inače, ako toga nema, onda to nije govor srca, već nefsa (حديثا للنفس) koji nema vlast nad srcem, te se kao takav ne može uspješno suprotstaviti sili šejtana. Zato Uzvišeni Allah i veli: *Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi.* (El-A'raf, 201), uvrštavajući u takve samo one koji su bogobojazni.

Šejtan je kao gladan pas. Ako u rukama nemaš ni hljeba ni mesa, dovoljno ti je da mu kažeš: “Gubi se!”, pa će ga sam glas otjerati. Međutim, ako u rukama držiš meso, a pas je gladan, okomit će se na meso i nećeš ga moći samo riječima otjerati. Tako je i srce u kome

³³ رواه الترمذی (۱۷۲/۸) البر و قال هذا حديث غريب؛ و قد تكلم بعض أهل الحديث في عبد المهيم بن عباس بن سهل وضعفه من قبل حفظه، قال في تحقيق جامع الأصول لكن للحديث شواهد يرتقى بها، و حسنه الزرقانی في مختصر المقاصد ص (۸۴) بتحقيق الصباغ، و حسنه اللالبانی في الصحيحة رقم ۱۷۹۵.

nema hrane za šejtana. On će od njega pobjeći samim sjećanjem na Allaha.

Što se, pak, tiče strasti, ako preovladaju srcem suštinu sjećanja gurnu u prikrajke srca, odakle ona ne može doprijeti do njegove dubine, pa se tu - u dubini srca - smjesti šejtan. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "U srcu su dvije misli: jedna, koja dolazi od meleka, inspirira dobrom i potvrđuje Istinu, pa ko takvo nešto osjeti, neka zna da je od Svevišnjeg Allaha i neka Allahu zahvaljuje, i druga, koja dolazi od neprijatelja (tj. šejtana), inspirira zlom, pobija Istinu i zabranjuje dobro, pa ko takvo nešto osjeti, neka Allaha zamoli da ga sačuva od prokletog šejtana!"³⁴ Zatim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., proučio riječi Uzvišenog: *Šejtan vas plaši neimaštinom i navraća vas da budete škerti.* (El-Bekare, 268). El-Hasan je rekao: "To su, zapravo, dvije namjere koje kruže srcem: jedna od Uzvišenog Allaha i druga od neprijatelja (tj. šejtana). Neka se, zato, Allah smiluje robu koji se kod svoje namjere zaustavi, pa ono što je od Uzvišenog Allaha obavi, a protiv onoga što je od Njegova neprijatelja bori se."

Srce je u osnovi, po svojoj urođenoj prirodi, podjednako spremno prihvatiti utjecaje i od meleka i od šejtana i ni jednom od njih ne naginje više nego drugom. Ono što ga čini da prevagne na jednu od ove dvije strane je povodenje za strastima i predanost prohtjevima, ili obrnuto: okretanje od njih i djelovanje suprotno njima. Ako čovjek slijedi ono što zahtijevaju ljutnja i strast, njime će - preko prohtjeva - zavladata šejtan, a njegovo srce postati šejtansko leglo i pogodno tlo za ispasište, jer su prohtjevi šejtanova paša i ispasište. Na drugoj strani, ako se čovjek bori protiv strasti i ne dozvoli da njime zavlada, već se poistovjeti sa vladanjem meleka, a.s., njegovo srce će postati mjestom gdje se spuštaju i nastanjuju meleki. Uzajamna progonjenja između vojske meleka i vojske šejtana, u bici za srce, ne prestaje, sve dok jedna od njih ne osvoji srce i u njemu se ne nastani, pri čemu upad druge može biti samo krišom. Većinu srca osvojili su i porobili šejtani. Zato su i prepuna misli koje šapatom pozivaju da se više voli ovaj, a odbacuje onaj svijet. Budući da je početak njihovog pada u šejtanove ruke bilo povodenje za strastima i prohtjevima, ona se ponovo mogu osloboditi jedino čišćenjem od šejtanove hrane; tj. od strasti

³⁴ رواه الترمذی و حسنه و النسائی فی الکبری من حدیث ابن مسعود قاله الحافظ العراقی فی تخريج الاحیاء ص (۱۳۸۶) طبعة الشعب.

i prohtjeva i oživjeti sjećanjem na Uzvišenog Allaha i prisustvom meleka.

Od Huzejfe b. el-Jemana, r.a., se pripovijeda da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Srcima će se iskušenja prostirati, kao što se hasura, prutić po prutić, prostire. Koje god ih se srce napoji na njemu će ostati crna tačka, a koje god ih srce odbije na njemu će ostati bijela tačka, sve dok se ne podijele na dvije vrste: crno - pjegavo srce, poput iskrivljenog pehara, koje neće prepoznavati šta je dobro, ni osuđivati šta ne valja, već jedino znati za prohtjeve kojima je zadojeno i bijelo srce kome - dok je nebesa i Zemlje - nikakvo iskušenje neće moći nauditi.”³⁵

Po tome kako reaguju kada dođu pod udar iskušenja strasti i sumnjivih stvari, srca se dijele na dvije vrste:

1. Srce koje, kad mu se ponudi iskušenje, kao sunder vodu upija, usljed čega se na njemu pojavljuje crna tačka. Takvo srce nastavlja upijati i sva druga iskušenja na koja naiđe, sve dok potpuno ne pocrni i ne izopači se, a kada pocrni i izopači se, nađe se pred dvije teške nesreće:

a) Pomućenosti dobra i zla pred svojim očima i nemogućnosti da razlikuje šta je jedno, a šta drugo, tako da ne podržava ono što je dobro, niti osuđuje ono što je zlo. I ne samo to. Ova bolest se može toliko ukorijeniti da mu se dobro pričinjava zlim, a zlo dobrim, sunnet novotarijom, a novotarija sunnetom, istina laži, a laž istinom.

b) Uzimanjem svojih prohtjeva za sudiju o onome sa čim je došao Allahov Poslanik, s.a.v.s., i povodenjem za njima.

2. Čisto srce sa upaljenim svjetiljkama što ga obasjavaju svjetlom imana. Kada se takvom srcu ponudi iskušenje, ono ga osudi i odbije, pa još jače zasvijetli i zablista. Iskušenja koja se nameću srcu, dolaze: ili od strasti, ili od sumnji. Prva prouzrokuje nevaljalost namjere i htijenja, a druga iz nedovoljnog poznavanja i ubjeđenja.

Zato se, prema tome, i bolesti srca dijele na: bolesti strasti i bolesti sumnji. Tako je bolest strasti opisana riječima Uzvišenog: *Na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno!* (El-Ahzab, 32). Bolesniku često smeta i najmanja vrućina,

³⁵ رواه مسلم (١٧٠/٢ ، ١٧١ ، ١٧٢) الإيمان .

hladnoća ili pokret, što nije slučaj sa zdravom osobom. Tako je i sa srcem, koje, ako je bolesno, izaziva i najmanja strast i sumnja, pa im se, ako ga napadnu, nije u stanju oduprijeti, za razliku od zdravog srca koje i mnogo jače njihove napade može izdržati i svojom snagom i zdravljem ih odagnati.

Što se, pak, bolesti sumnji tiče, o njima Uzvišeni Allah veli: *Njihova srca su bolesna, a Allah njihovu bolest još povećava.* (El-Bekare, 10) Katade i Mudžahid kažu da se pod riječi مرض / *bolest* misli na شك / *sumnju*.

Zajednička osobina bolesti srca je da su one isprepletane bolestima strasti i bolestima sumnji. Kur'an je lijek i za jednu i za drugu vrstu. U njemu je mnoštvo nepobitnih dokaza koji objašnjavaju šta je istina, a šta neistina. Njihovim učenjem prestaju bolesti sumnje koja oslabljuje znanje, razmišljanje i opažanje, pa se stvari ne vide onakvim kakve jesu. Kur'an je najbolji lijek protiv bolesti sumnje i sumnjičavosti, s tim što njegova djelotvornost zavisi o njegovom razumijevanju i poznavanju. Kome Uzvišeni Allah daruje tu blagodat, svojim srcem jasno raspoznaje šta je istina, a šta neistina, kao što raspoznaje noć i dan.

Što se tiče lijeka protiv bolesti strasti, on se ogleda u njegovoj mudrosti i pozivanju lijepim savjetom da se probudi želja prema dobru, ulije strah za prijestupe, zadovolji sa malim na ovom svijetu i podstakne želju prema Onome svijetu. U njemu su, nadalje, razne priče i kazivanja, sa mnoštvom pouka za razmišljanje. Sve to, zdravo i čisto srce, podstiče na ono što će mu, i u ovom i u budućem životu, koristiti, a odvraća od onoga što će mu štetiti. Tako srce postaje naklonjeno prema razboritosti, a odbojno prema zavodjenju. Dakle, Kur'an otklanja bolesti koje izazivaju nezdrave želje, pa tako liječi i srce i njegovu volju i vraća ga urođenoj prirodi, kakvo je i stvoreno. Uzvišeni Allah, u tom smislu, veli: *Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima.* (El-Isra, 82) *O ljudi, već vam je stigla poruka od Gospodara vašeg i lijek za vaša srca i uputstvo i milost vjernicima.* (Junus, 57)

Hranu imana, koja ga jača i čisti, srce uzima iz Kur'ana. Da bi se usavršilo i poboljšalo, i srcu i tijelu je potrebno da se odgaja, raste i razvija. Kao što je tijelo da bi raslo, potrebno hraniti korisnom i čuvati od štetne hrane - jer se bez pružanja onoga što mu je kori-

sno i uskraćivanja onoga što mu je štetno - ne bi moglo, kako treba, razvijati, isto tako je - da bi se razvilo i valjano odgojilo - potrebno pružiti i srcu, a da bi se to postiglo, jedini način je da se hrani sa trpeze Kur'ana, jer sve što bi mu se mimo njega ponudilo nije valjano da bi se u potpunosti postigao željeni cilj. Isto tako je i sa usjevom koji se bez ove dvije stvari ne može uzgojiti. Tek kada su one osigurane može se reći da je usjev porastao i sazrio.

Da bi bio siguran u kakvom je srce stanju, čovjek stalno treba pratiti i razmatrati znake bolesti i zdravlja svoga srca. Ako mu srce bude bolesno, potrudite se da ga izliječi, prije nego što se sa bolesnim srcem sretne sa Allahom, i prije nego što mu bude zabranjeno da uđe u Džennet. Ako mu srce bude zdravo, nastojat će njegovo zdravlje sačuvati sve do smrti. Ako mu srce, ne daj Bože, bude mrtvo, opet treba znati da jedino Uzvišeni Allah može mrtve ponovo oživjeti.

Znaj da Allah daje život već mrtvoj zemlji! Mi vam objašnjavamo dokaze da biste razumjeli. (El-Hadid, 17)

Znaci bolesti srca

U znake bolesti srca spada: da čovjek ne može spoznati Allaha, voljeti Ga, težiti susretu s Njim, obratiti Mu se pokajanjem i da mu to bude preče od svih njegovih prohtjeva. Takav čovjek svoje prohtjeve i uživanja stavlja iznad pokornosti i ljubavi prema Allahu, zbog čega i jeste stvoren, kao što veli Uzvišeni: *Kaži ti Meni, hoćeš li ti biti čvavar onome koji je strast svoju za boga svoga uzeo?* (El-Furkan, 43). Neki raniji učenjaci smatraju da se pod ovim misli na onoga ko se za svačim - šta god mu na um padne - povodi, pa na ovome svijetu živi kao životinja, ne znajući svoga Gospodara i ne robujući Mu onako kako mu je On naredio i zabranio, kao što veli Uzvišeni: *koji se naslađuju i žderu kao što stoka ždere i čije će prebivalište Vatra biti.* (Muhammed, 12)

Kakva djela - takva i nagrada! Onaj ko, iako nije dio nežive prirode koja ne osjeća, na ovome svijetu bude živio onako kako Uzvišeni Allah ne voli i nije zadovoljan, već kako bi Uzvišenom Allahu, uprkos Njegovih blagodati, prkosio, ni na Budućem svijetu neće živjeti životom sreće i rahatluka, niti umrijeti pa da izgubi osjećaj patnje i bola. U njemu neće moći ni umrijeti ni živjeti. *I smrt će mu sa svih strana prilaziti, ali on neće umrijeti; njega će teška*

patnja čekati. (Ibrahim, 17)

U znake bolesti srca spada i to što njegovog sahibiju ne peče bol grijeha, kao što neko lijepo reče: “Mrtvoga rane ne bole!” Zdravo srce grijeh boli i peče, pa ga to nagoni na pokajanje i obraćanje Uzvišenom Gospodaru sa molbom da mu oprost, kao što veli Uzvišeni: *Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi.* (El-A'raf, 201). Uzvišeni, također, o bogobožaznima kaže: *I za one koji se, kada grijeh počine ili kada se prema sebi ogriješe, Allaha sjete i oprost za grijeh svoje zamole...* (Ali Imran, 135) tj. sjete veličine Uzvišenog Allaha, Njegove prijetnje i kazne, pa ih to navede na traženje oprost, za razliku od bolesnog srca koje na već jedno počinjeno zlo, uzvraća novim. El-Hasan, u vezi riječi Uzvišenog: *A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova.* (El-Mutaffifun, 14) kaže da se tu misli na uzastopno činjenje grijeha, sve dok srce potpuno ne oslijepi, za razliku od zdrava srca koje na zlo uzvraća dobrim, a na grijeh pokajanjem.

U znake bolesti srca spada i to što njegova sahibiju ne grize savjest što ne zna istinu, za razliku od zdrava srca koje pati kada pred njega iskrsne sumnja i koje boli što ne zna istinu i što krivo vjeruje. Zato se neznanje, s pravom, ubraja u jednu od najvećih nesreća, zbog koje pati svako ko u srcu svome ima imalo života. U tome smislu, neko je od učenjaka, rekao: “Od neznanja nema goreg grijeha prema Allahu!” Imama Sehla neko je upitao: “Ebu Muhammede, šta je gore od neznanja?” - pa je odgovorio: “Ne znati da se ne zna.” Kažu da je pravo rekao, jer neznanje, u potpunosti, zatvara vrata znanju.

Jedan pjesnik je u stihu lijepo rekao:

*Neznalice su i prije smrti mrtve,
a njihova tijela i prije groba grobovi.
Njihove su duše otuđene od tijela,
života im nema sve do proživljenja.*

U znake bolesti srca spada i to što ga njegov sahibija, umjesto korisnom hranom, hrani pogubnim otrovima. Tako se većina svijeta okreće od slušanja učenja Kur'ana, za koji je Uzvišeni rekao: *Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost...* (El-Isra', 82) i umjesto njega sluša pjesmu i svirku koje u srcu siju klicu licemjerja i ras-

piruju plamen strasti, a da ne govorimo o drugim vidovima vjerolomstva koja u sebi nose. To znači da se čovjek - zbog svoje privrženosti nečemu - usuđuje činiti grijeh koji preziru Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s. Neustručavanje od činjenja grijeha samo pogoršava bolest srca. Na drugoj strani, zdravo srce voli ono što vole Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s.: ... *ali Allah je nekima od vas pravo vjerovanje omililo i u srcima vašim ga lijepim prikazao, a nezahvalnost i raskalašenost i neposlušnost vam omrazio. Takvi su na Pravom putu.* (El-Hudžurat, 7)

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: “Slast imana osjetio je onaj ko je zadovoljan da mu je Allah Gospodar, islam vjera, a Muhammed, s.a.v.s., vjerovjesnik.”³⁶

Allahov Poslanik, s.a.v.s., također, je rekao: “Niko od vas neće vjerovati dok mu ja ne budem draži od njega samog, njegova djeteta, njegove čeljadi i cijeloga svijeta.”³⁷

U znake bolesti srca spada i to da: njegov sahibija za prebivalište izabere ovaj svijet, da sa njim bude zadovoljan, da se na njemu osjeća siguran, da se na njemu ne osjeća kao stranac, da ne želi onaj svijet i da se za njega ne priprema. Jer, sve što je srce zdravije, sve se više usmjerava prema onome svijetu, s drugima se slaže naizgled, a suprotstavlja u sebi i vidi u kakvom su stanju drugi, a oni ne vide u kakvom je ono, tako da je njegovo stanje na ovome svijetu upravo onakvo kako je preporučio Allahov Poslanik, s.a.v.s., riječima: “Budi na ovom svijetu kao stranac ili kao putnik - namjernik!”³⁸

Znaci zdravog srca

Prvi znak da je srce zdravo i da voli Uzvišenog Gospodara je da Ga se često sjeća. Srca su, kako je neko rekao, kao lonci, a jezici kao kutljače. Dakle, jezik vadi ono što je u srcu, bilo slatko ili gorko. Kada je srce puno ljubavi prema Uzvišenom Gospodaru, jezik se mora po-

³⁶ رواه مسلم (٢/٢)

³⁷ رواه البخارى (٥٨/١) الايمان بمعناه ، و مسلم (١٥/٢) الايمان ، و النسائى (١١٥/٨) الايمان ، و ابن ماجة فى المقدمة رقم (٦٧).

³⁸ رواه البخارى (٢٣٣/١١) الرقاق ، و الترمذى (٢٠٣/٩) الزهد و أحمد (٢٤/٢ ، ٤١ ، ١٣٢) و البغوى (٢٢١/١٤) شرح السنة.

kretati i spominjati Ga, i obrnuto, kada je srce puno nečega drugog: nevjerstva, raskalašenosti i neposlušnosti, jezik se da na ogovaranje, prenošenje tuđih riječi, bestidnost i vulgarnost.

Neko je rekao: “Onaj ko istinski voli, u ovom svijetu ne nalazi slasti i nijedan treptaj oka ne zaboravlja da se Allaha prisjeća.”

Neko drugi je rekao: “Onaj ko istinski voli je pismonoša srca koje Voljenog često spominje i na sve moguće načine i nafile, ustrajno i žarko, nastoji zadobiti Njegovo zadovoljstvo.” Spominjanje voljenog u nevolji je, također, znak ljubavi. Pjesnik Antara kaže:

*Sjetio sam te se kada su se koplja izvlačila,
kao bunarska užad u Leban el-Edhemu.*

I dok se u borbi, za post i namaz daju olakšice (post da se naposti, a namaz skрати), Uzvišeni Allah naređuje da se Njegovo ime što više spominje, pa veli: *O vjernici, kada se s kakvom četom sukobite, smjeli budite i neprestano Allaha spominjite da biste postigli ono što želite!* (El-Enfal, 45)

U znake zdrava srca spada i to što ono ne prestaje svome sahibiji naređivati da se pokajanjem obrati Allahu i sa Njim poveže vezom ljubavi, kakva samo može biti između zaljubljenog i voljenog, bez čijeg zadovoljstva, blizine i prisnosti nema života, spasa, uživanja, ni radosti. Ono se sa Njim sigurnim osjeća, uz Njega smiraj nalazi, kod Njega se sklanja, Njemu se raduje, na Njega se oslanja, u Njega pozdava, od Njega nada i Njega boji. Njegovo spominjanje mu je i hrana i oprema, a ljubav prema Njemu i čežnja za Njim život, slast, uživanje i radost. Obaziranje na drugog i vezanje sa drugim mu je bolest, a povratak Njemu lijek. Zato se ono, kada upozna svoga Gospodara, kod Njega smiri, osjeća sigurnim, oslobodi nemira i zabrinutosti i riječi siromaštva, a u srcu postoji takvo siromaštvo koje niko do Allah ne može ukloniti.

U znake zdrava srca spada i to da se tijelo u služenju zamori, a da to srcu ne dojadi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je znao toliko dugo klanjati, da bi mu noge otekle. Onima koji su ga na to upozoravali, samo je odgovarao: “Pa zar neću biti zahvalan rob?!”³⁹

Jahja b. Mu‘az je rekao: “Ko se raduje da služi Allahu, sve se dru-

³⁹ رواه البخارى (١٤/٣) التهجيد، و الترمذى (٢٠٥/٢) الصلاة، و النسائى (٢١٩/٣) قيام الليل.

go raduje da služi njemu, a čije se oko raduje da vidi Allaha, oči svih drugih se raduju da vide njega.”

Ibn Mes‘ud je jednom čovjeku rekao: “Liječi svoje srce, jer Allahu trebaju zdrava srca Njegovih robova!” tj. On od njih želi i traži da očiste svoja srca. Čistoća srca je da se ono ispuni ljubavlju prema Uzvišenom Gospodaru. Jer, ko voli Allaha, voli Mu i služiti. Takvome je, kao što neko reče, ljubav prema Allahu opskrba za srce i hrana za dušu:

Ako hoćeš svoga Gospodara služiti, onda Ga voli!

Jer su zaljubljeni voljenima sluge.

Imam Ibn el-Mubarek je rekao:

Boga ne slušaš, a tvrdiš da Ga voliš,

Tako mi vjere, to je u odnosima neviđeno.

Da je tvoja ljubav iskrena, pokorio bi Mu se,

Jer je onaj ko voli, voljenom pokoran.

U znake zdrava srca spada i to da njegov sahibija čezne za služanjem svoga Gospodara i žudi više nego što gladan žudi za jelom i pićem. Kada čovjek ustrajnom pokornošću okusi slast saobraćanja sa Uzvišenim Allahom, on pokornost zavoli i bez nje više ne može. Na drugoj strani, kada čovjek uvidi da je nepokoran Uzvišenom Allahu, stisne mu se u grudima i u sebi nešto osjeti što ga tjera da Mu se pokori. Tako je davno, jedna čestita majka svoju djecu savjetovala: “Navikavajte se na ljubav i pokornost prema Allahu! Na pokornost prema Allahu, navikavali su se bogobožni, pa su prema svemu drugom osjećali odvratnost. Zato je neposlušnost, kada bi ih prokletnik na nju pokušao navesti, pored njih stidljivo i neprimjetno prolazila”

U znake zdrava srca spada i to što se, kada stane na namaz, rastereti briga za ovim svijetom, što u njemu nalazi zadovoljstvo i uživanje i što mu teško pada kada ga mora završiti. U tome smislu Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: “Vrhunac radosti dat mi je u namazu.”⁴⁰

U znake zdravog srca spada i to da mu je žalivije, u nepokornosti, izgubljena vremena, više nego škrtici imetka, jer su udisaji čovjekovo najveće bogatstvo, budući da je svaki njegov udisaj dio života i sku-

⁴⁰ رواه النسائي (٦١/٧) في عشرة النساء و أحمد في المسند (١٢٨/٣١، ١٩٩، ٢٨٥) و حسنه في تحقيق جامع الأصول و حسنه اللألباني كذلك في تحقيق المشكاة.

pocjeno zrno na niski bisera za koje može kupiti, za sva vremena, neiscrpnu riznicu. Zato njegovo gubljenje, traćenje i trošenje u ono što donosi propast, sebi mogu dopustiti samo najmaloumniji i najgluplji ljudi. Tirmizi u svojoj zbirci hadisa, od Allahova Poslanika, s.a.v.s., bilježi da je rekao: “Ko kaže: سبحان الله العظيم و بحمده / *Neka je slava i hvala Allahu Svevišnjem!* - posadena mu je palma u Džennetu.”⁴¹

Pogledaj u onoga ko sate provodi u dangubi, koliko samo palmi propušta! Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: “Učite Kur’an, jer ćete za njegovo učenje biti nagrađeni. Ne kažem da su: “elif - lam - mim” jedno slovo, nego da je “elif” deset, “lam” deset i “mim” deset.”⁴²

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je, također, rekao: “Ko u jednom danu dobrovoljno klanja dvanaest sedždi, Allah će mu u Džennetu kuću podići.”⁴³

Prema tome, zdravo srce je ono koje, gore navedene riječi, prihvati kako treba, koje sve svoje vrijeme i udisaje popuni pokornošću prema Allahu i koje štedi da svoje vrijeme i udisaje ne troši u nepokornosti prema Njemu, tako da je na svome vremenu škrtije od najveće škrtice na imetku.

U znake zdravog srca spada vođenje računa o valjanosti svojih djela, više nego o samim djelima, jer smisao nije u mnoštvu djela, već u njihovoj valjanosti i čuvanju od onoga što ih kvari. Sve ovo, kako bi težilo iskrenosti, pratilo svaki svoj postupak, zapažalo svoje obasipanje Allahovom milošću dok to čini i uviđalo nedosljednost u ispunjavanju svojih obaveza prema Uzvišenom Gospodaru. Ono se, nadalje, pazi da pred svojim Gospodarom, ili pred ljudima, ne ističe svoju zaslugu za navedeno, kako se zbog toga ne bi uobrazilo, nadmeno postalo i sl. što bi njegova djela, koja se, u očima drugih, čine dobrim - ne daj Bože - učinilo bliže lošim, nego dobrim.

⁴¹ رواه ابن حبان (٢٣٣٥) موارد ، و الترمذی (٣٥٣١) تحفة الدعوات ، و الحاكم (٥٠٢ ، ٥٠١/١) و قال الترمذی حسن صحيح و قال الحاكم صحيح على شرط مسلم و وافقه الذهبي و صححه الألباني في الصحيحة.

⁴² أخرجه الخطيب في التاريخ (٢٨٥/١) ، و الديلمي (١٣/١/١) و قال الألباني : و هذا إسناد جيد رجاله رجال الصحيح غير ابن الجنيد ترجمه الخطيب و قال: هو شيخ صدوق و وثقه غيره و روى الترمذی نحوه - الصحيحة (٦٦٠).

⁴³ رواه مسلم (٧/٦) صلاة المسافرين ، و أبو داود (١٢٣٧) الصلاة و الترمذی (٢٠٧/٢) الصلاة ، و النسائي (٢٦١/٣) قيام الليل

U znake zdravog srca spada i to da se - ako propusti koju neobaveznu dovu koju svakodnevno redovno uči, ili kakav drugi vid pobožnosti - rastuži više nego pohlepni kada izgubi porodicu i imetak, jer zna da je to nenadoknadir gubitak na Onome svijetu i jer je svjesno da gubitak ovog naspram onog svijeta nije ništa, budući da će sva dobra ovog svijeta prije ili kasnije nestati, a da ono što je kod Allaha ne prolazi i ne nestaje, kao što veli Uzvišeni: *Ono što je u vas - prolazno je, a ono što je u Allaha - vječno je* . (En-Nahl, 96)

Kada bi jedan trgovac - nakupac propustio priliku da jedan dinar obrne i, u istom danu, na njemu zaradi dvadeset i sedam dinara, i to u svome mjestu, od žalosti bi se izujedao za prste. Onome, ko propušta priliku da klanja u džematu, gdje je namaz za dvadeset i sedam puta vrijedniji od zasebno obavljenog namaza, to što ga to, uopće, ne boli, najbolji je znak da mu je srce bolesno. Drugim riječima, prikazivanje u očima, Allahovih zapovijedi i zabrana velikim, znak su zdrava srca i ljubavi prema Uzvišenom Gospodaru.

U znake zdrava srca spada i to da čovjek sve svoje preokupacije usmjeri na jedno - pokornost Uzvišenom Gospodaru. Ono što čovjeka iznutra pokreće nije ništa drugo do ljubav prema Allahu i želja da vidi Njegovo plemenito Lice, kao što veli Uzvišeni: *... ne očekujući da mu se sa zahvalnošću uzvрати, već jedino da bi naklonost Gospodara svoga Svevišnjeg stekao*. (El-Lejl, 18-19)

U jednom predanju stoji da je Ali b. Ebu Talib, r.a., rekao: "Ko se zabavi svojom vjerom, Allah će ga poštediti brige za dunjalukom. Ko lijepo izgradi svoju unutrinu, Allah će mu dati lijepu vanjštinu. Ko izgradi lijepe odnose između sebe i Allaha, Allah će mu dati lijepe odnose sa drugima." Neko je drugi rekao: "Kad se u nekom poslu čovjek ogriješi, Allah ga stavi na iskušenje brigama."

U znake zdravog srca spada i to da prema Allahu osjeća naklonost, a prema drugima odvratnost, izuzev onog ko ga na Njega upućuje i podsjeća. Zato se i kaže: "Blago onome ko je od drugih otuđen, i kome je Allah prijatelj!" Ovo zato što bi se čovjek - kada nekoga voli - najradije osamio sa voljenom osobom. Onaj ko je sam po sebi čestit voli samoću, jer kada se osami, osjeća naklonost prema Uzvišenom Allahu i posebno zadovoljstvo i obrnuto, jer kao što neko reče: "Prisnost sa drugima jedan je od znakova potpunog kraha."

U znake zdravog srca spada i to da su mu govor Allahov i govor o Allahu od svega najdraži, kao što se od Ibn Mes'uda prenosi da je rekao: "Ko hoće znati da li voli Allaha, neka se provjeri sa Kur'anom, pa ako se ispostavi da voli Kur'an, onda voli i Allaha, jer je Kur'an Allahov govor." Od njega se prenosi da je ljubio Mushaf i govorio: "Govor mog Gospodara! Govor mog Gospodara!"

Osman, r.a., je rekao: "Da su vam srca čista, ne bi se zasitila govorom Gospodara vašeg."

Ovo su bili znaci zdravog srca. To su ujedno i znaci ljubavi prema Uzvišenom Gospodaru, jer čistoća srca se ogleda u njegovoj ispunjenosti ljubavlju prema Onome Koji zna tajne i oprašta grijeha. Bez toga nema njihove čistoće. Kao što bi se nebesa i Zemlja *da njima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili* (El-Enbija, 66) također bi se i srca robova, da njima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetila i ne bi se mogla očistiti, dok se ne bi, ponovo, vratila robovanju samo svome Gospodaru i dok ne bi Njega zavoljela. Jer, oko je stvoreno da gleda, uho da sluša, jezik da govori i kuša, a srce da voli Uzvišenog Allaha i da Mu robuje. Ono samo tako može biti srećno i smireno, jer ako zavoli nekoga drugog mimo Uzvišenog Allaha i za nekoga se drugoga veže, tada ga čekaju propast, nesreća, brige i jadi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Propao je rob dinara! Propao je rob dirhema! Propao je rob (crnoporubljenog) ogrtača! Propao je rob kadife! Propao je i izopačio se i kada se ubode, pa trn ne izvadi."⁴⁴

Kada srce izgubi funkciju ljubavi i robovanja Uzvišenom Allahu, teže mu je nego oku kada izgubi vid ili uhu kada izgubi sluh. Zato srce i jeste prevrtljivo, nesretno, zabrinuto, jadno i žalosno, sve dok ne upozna svoga Uzvišenog Gospodara, a kada upozna svoga Gospodara, sa Njim sretno postane i mimo Njega druge ne voli, ne spominje i ne služi. Sreća na ovom i na Budućem svijetu zavisi o čistoći srca, a nesreća o njegovoj pokvarenosti. Molimo Uzvišenog Allaha da nam iz Svoje milosti i plemenitosti podari zdrava srca i čestitu narav. On na Pravi put upućuje onoga koga On hoće.

⁴⁴ رواه البخارى (٨١/٦) الجهاد.